

KAITSERESSURSSIDE
AMET

ARVAMUSED KAITSEVÄEST ENNE JA PÄRAST AJATEENISTUST

Uuringukokkuvõte

2009

SISUKORD

UURINGU TAUST	3
1 Valim	4
2 Andmetöötlus	4
3 Uuringu teostajad	5
UURINGUTULEMUSTE ÜLDKOKKUVÕTE.....	6
UURINGU TULEMUSED TEEMADE KAUPA	12
1 Suhtumine ajateenistusse.....	12
2 Arvamused kaitseväest	20
3 Hinnang ajateenistusele.....	23
4 Valmisolek teenistuseks elukutselise kaitseväelasena	29
5 Hinnangud ajateenistusse kutsumise korraldusele ja suhtlusele KRA-ga	35
6 Infovajadused ja infoallikad enne ajateenistusse minekut.....	38
7 Riigikaitseõpetus koolides ja selle mõju hoiakutele	44
8 Kaitseliit ja selle mõju hoiakutele	45
9 Infotarbimise harjumused	46

UURINGU TAUST

2007. aastal korraldas Kaitseressursside Amet (edaspidi KRA) koostöös Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskusega esmakordselt postiküsitluse nende noormeeste seas, kes selle aasta suvel ja sügisel alustasid ajateenistust ning samuti nende hulgas, kes 2007. aasta mai kuus ajateenistuse lõpetasid ja arvati reservi. Sarnane jätkuuring viidi läbi ka 2008. aasta kevadel ning samuti ka käesoleva aasta mai ning juuni kuus. Postiküsitluste eesmärk on laiapõhjalise tagasiside kogumine, mille analüüsi tulemus on kasutatav nii KRA töökorralduses kui ka kaitseväes, Kaitsealiidus ja riigikaitse õpetuse korraldamisel.

Kõigil aastatel on andmeid kogutud kahe paralleelse postiküsitluse kaudu. Neist esimese raames küsitletakse kevadel ajateenistusest reservi arvatud noormehi ning teise küsitlusega suvel ja sügisel ajateenistusse kutsutavaid noormehi.

Küsimustikud saadetakse postiaadressidele, mis noormeeste endi poolt KRA-le edastatud või kantud Rahvastikuregistrisse. Paraku ei ühti kõnealused aadressid sageli noormeeste (või nende perekonna) reaalse elukohtadega ning seetõttu ei jõua küsimustikud ka õigete adressaatideni. Käesolevast kevadest alates kogub KRA ajateenistust lõpetavatelt ning valmidusreservi määratud noormeestelt täiendavalt kontaktandmeid. Uuenevatest kontaktandmetest tulenevalt on lootust, et paraneb ka küsimustike adressaadini jõudmine. Kuivõrd kogutavate kontaktandmete hulgas on ka e-posti aadressid, on alternatiivse küsitlusmeetodina võimalik tulevikus kaaluda reservi arvatud noormeestele digitaalselt täidetavate küsimustike edastamist e-posti vahendusel.

2009. aastal ajateenistusse kutsutud noormeestele saadeti ajavahemikus 28. aprill – 19. mai välja 2331 küsimustikku, neist suvel ajateenistusse asuvatele poistele 1331 ning sügisel väljaõpet alustajatele 991 küsimustikku.

2009 kevadel reservi arvatud ajateenijatele saadeti ajavahemikus 8. - 15. juuni välja 2018 küsimustikku.

Uuringu eesmärgiks oli välja selgitada:

- suhtumine kaitsevärke ning ajateenistusse;
- ootused ajateenistusele ning rahulolu teenistusajaga kaitseväes;
- hinnangud ajateenistusse kutsumise korraldusele, sh. rahulolu arstliku komisjoni ja KRA tegevusega;
- informeerituse tase ja infovajadused enne ajateenistusse asumist;
- infokanalid, mille kaudu saadakse infot kaitseväest ja ajateenistusest;
- valmisolek asuda teenima kutselise sõjaväelasena või õppima sõjaväelisse õppeasutusse.

Uuringu läbiviimisel kasutati 2007. aasta küsitluse jaoks koostatud ankeete, mida oli vastavalt vajadustele värskendatud. Ankeetidest võeti välja mõned aktuaalsuse kaotanud küsimused, mis asendati uute päevakorda kerkinud teemadega (nt. tagasiside Kaitseväge Värbamiskeskuse esinemiste kohta koolides ja väeüksustes, Kaitseväge Ühendatud Õppeasutuste kuvand).

Käesoleva aruande raames antakse ülevaade 2009. aasta küsitluse tulemustest, kõrvutades neid kahe varasema aasta resultaatidega ning tuues välja märkimisväärid erisused.

1 Valim

Küsitlus viidi läbi postiküsitlusena. Kokku saadeti välja 2018 ankeeti ajateenistusest reservi arvatutele ja 2331 ankeeti ajateenistusse kutsutud noormeestele. Tagasi laekus vastavalt 654 ja 972 ankeeti, mis teeb vastamisprotsendis veidi üle 37%. See tulemus jääb alla nii 2007. aasta laekumistele (vastamisprotsent 41%), kui ka 2008. aasta tulemusele (38%).

Alljärgnevas tabelis on ära toodud 2009. aastal ajateenistusse kutsutute ja kevadel ajateenistusest reservi arvatute jagunemine üksuste lõikes ning küsitlusele vastanute arv iga üksuse kohta.

Tabel 1. Kutsealuste ja reservväelaste ning küsitlusele vastanute jagunemise üksuste kaupa

	Kutsealuste arv	Küsitlusele vastanud kutsealused	Reservi arvatute arv	Küsitlusele vastanud reservväelased
Kuperjanovi jalaväepataljon	721	323	634	210
Staabi- ja sidepataljon	157	76	154	44
Mereväebaas	85	35	36	17
Viru jalaväepataljon	348	65	271	92
Kirde kaitseringkonna Tapal asuvad pataljonid ¹	759	210	525	155
Vahipataljon	346	144	132	84
Kaitseväe Logistikakeskus	194	57	121	20
1. Jalaväebrigaad ²	0	0	77	32
Vastamata	0	59	0	0
KOKKU	2610	970	1950	654

Vastanud reservväelastest 569 pidas oma emakeeleks eesti ja 79 vene keelt. 79 ajateenistuse läbinut olid põhiharidusega, 386 kesk-, 121 kutse- ja 68 kõrgharidusega.

Vanuse järgi jaotusid reservväelased järgmiselt: kuni 19 aastased – 37 isikut, 20 aastased – 129 isikut, 21 aastased – 194 isikut, 22 aastased ja vanemad – 294 isikut.

Küsitlusele vastanud 2009. aasta juulis või oktoobris ajateenistusse kutsututest pidas 810 oma emakeeleks eesti keelt ja 160 vene keelt. Põhiharidusega oli 171, keskharidusega 397, kutsekeskharidusega 278 ja kõrgharidusega 109 kutsealust.

Kutsealuste vanuseline jagunemine oli järgmine: kuni 19 aastased – 102 isikut, 20 aastased – 233 isikut, 21 aastased – 339 isikut, 22 aastased ja vanemad 296 isikut.

2 Andmetöötlus

Tagastatud ankeedid sisestati Turu-uuringute AS-is, andmetest moodustati kaks andmefaili – eraldi ajateenistusest reservi arvatud ja ajateenistusse minevate noormeeste kohta.

Andmete analüüs toimus andmetöötluspaketiga SPSS 15.0 Kaitseressursside Ametis (KRA).

¹Kirde Kaitseringkonna alla kuuluvad pataljonid on koondatud ühise jaotuse alla, kuivõrd noormehed kutsutakse teenistusse Kirde Kaitseringkonda ja pataljoni, milles teenistusse asutakse, saavad noormehed teada alles ajateenistust reaalselt alustades.

² 1. Jalaväebrigaadi viiakse ajateenijad üle ajateenistuse jooksul (peale sõduribaaskursuse lõppu), mistõttu ei ole ajateenistust alustavate noormehi kajastavates veergudes eraldi üksusena välja toodud 1. Jalaväebrigaadi.

3 Uuringu teostajad

Uuringu erinevate etappide eesti olid vastutavad:

- Küsimustiku uuendamine ja täiendamine, küsitluse läbiviimine, küsimustike väljasaatmine ja vastuvõtmine, aruande koostamine Kaitseressursside Amet
- Andmesisestus, andmefailide moodustamine Turu-uuringute AS

Kontaktandmed:

Kaitseväe värbamiskeskuse nõunik Eva Pruusapuu

- Telefon: 717 0829
- E-post: eva.pruusapuu@kra.ee
- Aadress: Maneeži 3, Tallinn 10117

Turu-uuringute AS

- Telefon: 6 277 583
- Faks: 6 277 584
- E-post: post@туру-uuringute.ee
- Kodulehekülg: www.turu-uuringute.ee
- Aadress: Tatari 6 (3. korrus), 10116 Tallinn

UURINGUTULEMUSTE ÜLDKOKKUVÕTE

Ajateenistuse läbimist peetakse noormeeste jaoks jätkuvalt vajalikuks, seda nii uuritud sihtrühmades, kui ka Eesti elanikkonnas üldiselt. Noormeeste hoiakud ajateenistuse vajalikkuse osas ei ole aga eriti kooskõlas nende valmidusega ise aega teenima minna. Ligi 35% küsitletutest avaldas ise soovi ajateenistusse minna või läks pärast kutse saamist ajateenistusse hea meelega, samas kui 26% oleks ajateenistusse minemata jätnud või läheb sinna täiesti vastumeelselt. Siiski on eelmiste aastatega võrreldes negatiivsete hoiakute osakaal antud küsimuses järjest vähenenud ning vastajate hulgas on enam neid, kes suhtuvad sõjalisse väljaõppesse positiivselt (2007.a - 27%; 2008.a - 29%; 2009.a - 35%).

Suhtumist ajateenistuse minekusse mõjutavad kahtlemata ümbritsevate inimeste hoiakud. Noormehed, kes saavad vanemate, perekonna, sõprade ja tööandja poolt toetust ajateenistuse läbimise osas, näitavad ülesse ka suuremat entusiasmi sõjaline väljaõpe läbi teha. Seetõttu on vajalik panustada järjepidevalt kutsealuste lähikondlaste ja ühiskonna ajateenistusala teadlikkuse tõstmise, muutmaks üldist suhtumist ajateenistusse positiivsemaks.

Asjaolu, et kõiki noormehi kaitseväeteenistusse ei võeta, võib väljaõppesse kutsututes tekitada tunde, et neid on ebavõrdselt koheldud. Seetõttu peavad küsitletud väga vajalikuks ajateenistuse läbimise ja seal omandatud väljaõppe väärtustamist ühiskonna poolt ka peale teenistusaja lõppu, kas siis ainepunktidena kõrgkoolis, soodustustena õppelaenu tagasimaksmisel või eelistena tööturul konkureerides. Viimaseks võiks olla näiteks tsiviilelus kutseoskusi tõendava dokumendina kasutatav kaitseväge poolt väljastatud tunnistus ajateenistuses omandatud erioskuste kohta. Sellised lisaväärtused innustaks noormehi aega teenima ja väljaõppes veedetud aeg ei tunduks mahavisatuna.

Üha enam süveneb ka arusaam, et oma kohustuse riigi ees peaksid täitma kõik mehed ning kaitsevärke mittesobivaid noormehi tuleks kutsuda asendusteenistusse. Kevadel 2007 pidas asendusteenistust vajalikuks 63%, eelmisel aastal 67%, tänavu aga 69% küsitletutest.

Noormeeste valmidust ajateenistust läbida mõjutab kindlasti sellele kuluv aeg, kuivõrd väljaõppe ajaks tuleb paratamatult ülejäänud tegevused ja kohustused ootele panna. Enam kui pooled vastanutest sooviksid intensiivsemat ja lühemat väljaõpet, sealjuures reservväelaste puhul on selle variandi pooldajaid koguni 62%.

Ajateenistuse vastvõetavamaks muutmisel on osa kindlasti ka võimalusel valida teenistusse asumise aega. Jätkuvalt peetakse sobivaimaks asuda ajateenistusse kohe peale keskhariduse omandamist. Samas tegelikkuses tuli otse keskkoolipingist aega teenima väga vähe noormehi (48 poissi ehk 5% küsitletud kutsealustest). Olgugi, et ajateenistust eelistatakse läbida kohe peale keskkooli lõpetamist, ei peeta keskhariduse olemasolu ajateenistusse astumisel sugugi vajalikuks. Veidi enam kui kolmandik küsitletutest arvab, et ajateenijal peaks olema vähemalt põhiharidus ning samapalju on neid, kelle hinnangul peaks teenistusse asudes olema läbitud vähemalt keskkool. Viiendik vastajaid leiab, et haridustasemel ei ole ajateenistuse kontekstis mingit tähtsust.

Kaitseväge on ajateenistuse läbinud noormeeste silmis peamiselt distsiplineeritud organisatsioon, mis annab eluks vajalikke oskusi ja hea sõjalise väljaõppe. Küsitletute hinnangul ei ole kaitseväge

demokraatlik, tehniliselt hästi varustatud ega ka vägivaldne organisatsioon. Kaitseväge kuvand aastate võrdluses oluliselt muutunud ei ole.

Kutsealuste ootused ajateenistuse käigus läbitava väljaõppe sisukusele on jätkuvalt kõrged nagu ka eelmiste küsitlusaastate jooksul. Peamiselt loodetakse omandada ellujäämis- ja autosõiduoskusi ning meeskonnatöökogemusi. Venekeelsete noormeeste jaoks on väga olulisel kohal eesti keele oskuse parandamine. Nagu nähtub teenistusaja lõpetanute vastustest, siis kõik ootused erioskuste omandamise osas ei täitu. Samas kahe viimase küsitlusaasta puhul on 2007. aastaga võrreldes rohkem neid aspekte, mille puhul kaitseväest saadud väljaõpe vastas ajateenistuseelsetele ootustele.

Ajateenistusest saadud kogemustest ja teadmistest väärtustavad noormehed kõige enam oskusi tulla toime väga kesistes ja rasketes tingimustes. Tähtsaks peeti ka omandatud kogemusi relvade ja lõhkeainete käsitlemisel ning juhtimisalast praktikat.

Ligi kolmveerand reservväelastest usub, et ajateenistuse läbimine ja seal omandatu suurendab nende võimalusi leida tulevikus hea töökoht. Sealjuures noorte usk sõjaväelisse väljaõppesse kui lisaväärtusesse tööturul on üha kasvanud.

Teenistusajaga kaitseväes jääb täiesti või üldiselt rahule 65% ajateenistuse läbinud noormeestest. Ülemöödunud aastal küündis rahulolijate osakaal 77% ning mullu 80%-ni.

Noormeestel, kes ei jäänud ajateenistusega rahule paluti vabas vormis kommenteerida, mis neid teenistuse puhul häiris. Ilmnes, et rahulolematust põhjustas eelkõige vähene mõtestatud tegevus ning ebaefektiivne ajakasutus aga ka väljaõpet teostava kaadrikaitseväelaste ebakompetentsus, võimu kuritarvitamine, ajateenijate ebavõrdne kohtlemine ja instruktorite omavaheline puudulik kommunikatsioon.

Lisaks väljaõppe sisulisele poolele mõjutavad teenistusajaga rahule jäämist ka väeosa olmetingimused ning väljaõpet teostavad kaadrikaitseväelased. Viimaseid hinnates anti kõrgemaid hinnanguid väeosa ülematele ja ohvitseridele. Kriitilisemalt suhtuti kaadrikaitseväelastest ja ajateenijatest allohvitseride tegevusse. Aastataguste hinnangutega võrreldes on rahulolu ohvitseride ja allohvitseride tegevusega vähenenud, eriti just nooremallohvitseride osas.

Igapäevast elu-olu kaitseväes iseloomustavad reservväelaste hinnangute põhjal eelkõige head ajateenijate vahelised suhted, head elamistingimused ning maitsev söök. Enim nurisetakse vaba aja veetmise, koduste külastamise ja sportimisvõimaluste üle. Möödunud aasta tulemustega võrreldes on selgelt näha hinnangute keskmiste tõusu elamis-, sportimis- ja vaba aja veetmise tingimustega rahulolu osas, mis annab tõestust, et noormehed väärtustavad kaitseväge poolseid investeeringuid hoonestuse ja olmetingimuste parandamiseks üksustes.

Peale teenistusaja läbimist tunneb neli viiendikku noormeestest end füüsiliselt tugevamana (83%) ja enesekindlamana (80%) ning 62% ka targema ja vaimselt arenenumana.

Kuigi mullusega võrreldes on määrustikuväliste suhete esinemist kaitseväes täheldatud mõnevõrra enam, ei ole põhjust pidada neid levinuks. Eelmise aastaga võrreldes on suurenenud nende noormeeste hulk, kes on ajateenistuse jooksul puutunud kokku ajateenijate alandava kohtlemisega ülemate poolt (22%, 2008. aastal 16%) ning ka määrustikuväliste suhetega ajateenijate vahel (16%, 2008. aastal 10%).

Käesoleva aastal on erinevused rahvuse tõttu alandava kohtlemisega kokkupuutumise osas oluliselt väiksemad. Nimelt on mitteeestlastest reservväelastest on seda kogenud 19% ning eestlastest 13% (eelmisel aastal vastavalt 27% ja 11%). Pigem võib öelda, et määrustikuväliseid suhteid on sel aastal enam täheldanud eestlastest reservväelased.

Kui värskelt reservi arvatud noormehi mõne aja pärast kutsutaks õppekogunemisele, siis 1/3 läheks sinna hea meelega, 41% oleks valmis täitma oma kohust riigi ees ning viiendik jätkaks võimaluse korral minemata või osaleks õppekogunemisel täiesti vastumeelselt.

Sarnaselt varasemate aastate küsitlustulemustega on valmisolek peale ajateenistuskohustuse täitmist sõjaväelisel täiendõppel osalemiseks tugevalt seotud sellega, kuivõrd jäädi rahule ajateenistusega ning millise meelestatusega ajateenistust kutsealusena alustati. Ehk siis mida positiivsema meelestatusega mindi ajateenistusse või mida paremad on muljed teenistusajast, seda enam on noormees valmis osalema ka täiendavatel sõjalistel õppustel tulevikus.

Kõigilt küsitletutelt päriti, kuidas nad reageeriksid, kui neile tulevikus tehtaks ettepanek jätkata teenistust elukutselise kaitsevaelasena. Sellise ettepanekuga nõustuks kindlasti 7% vastanutest ning 8% oleks tõenäoliselt nõus. 46% ajateenistuse läbinutest ning 36% sinna alles siirduvatest noormeestest kaaluksid sellist võimalust sõltuvalt pakutavatest tingimustest. Aastate võrdluses on noormeeste valmidus kutseliseks sõjaväelaseks hakata veidi tõusnud.

Elukutselise sõjaväelase karjäärile orienteeritud noormehed väärtustavad teenistuse puhul keskmisest enam võimalusi enesearendamiseks koolituste ja missioonidel osalemise läbi aga ka karjääriredelil liikudes. Samas need, kes kaaluksid võimalust kaadrikaitsevaelaseks hakata lähtuvalt pakutavatest tingimustest, tähtsustavad enam materiaalseid tegureid: töötasu, eripension ja elamistingimusi.

Peamiste põhjustena, miks pigem või kindlasti ei soovita hakata elukutseliseks kaitsevaelaseks, toodi välja asjaolu, et militaarvaldkond ja sellega seonduv ei paku huvi või on vastumeelne. Samuti on põhjuseks enne ajateenistusse minekut tehtud eriala- ja karjäärivalikud, asjaolu, et kaitseväes makstav madal teenistustasu ei motiveeri kutseliseks sõjaväelaseks hakkama või siis ei sobi sõjaväelase elu selgete alluvussuhete ja määrustikuga reguleeritus. Põhjustena nimetati ka kaitseväge ning kaitsevaelase elukutse madalat mainet, pooleli olevaid õpinguid ning olemasolevat töökohta, millest ei soovita loobuda.

Tulevikus kaitsevaelase elukutset kaaluvate noormeeste hulgas on suurem valmisolek omandada sõjaväelist kõrg- või kutseharidust kaitseväge õppeasutustes. Kaitseväge Ühendatud Õppeasutustesse oleks neist kindlasti huvitatud õppima asumata 37%, võib-olla teeks seda 38%. Kaitseväge Lahingukooli puhul on huvilisi vastavalt 24% ja 41%. Scoutspataljoni teenima asumisest on kindlasti huvitatud 39% ja võib-olla huvitatud 24%. Käesoleval aastal uuriti noormeeste huvi ka välismissioonide vastu ning sõjaväelase karjääri tulevikus kaaluvatest noormeestest oleks kindlasti huvitatud missioonil osalemisest 42% ning võibolla sooviks seal osaleda 28%.

Tänavuse küsitluse raames uuriti noormeestelt, mis suurendaks nende huvi sõjaväeliste erialade õppimise vastu ning milline on nende silmis Kaitseväge Ühendatud Õppeasutuste (edaspidi KVÜÕA) kui kõrgkooli kuvand.

KVÜÕA-d peetakse sobivaks kooliks militaarset karjääri planeerivale õppurile, kust saab väga hea juhtimisalase kõrghariduse, mille lisaväärtuseks on praktilised teadmised juhtimisest militaarsfääris. Vastajate seas ei ole levinud arusaam KVÜÕA-st kui kinnisest militaarsest koolist vaid pigem peetakse seda üheks paljudest kõrgharidust andvatest õppeasutusest, mille varustust ja õpitingimusi hinnatakse väga kõrgelt.

Sõjaliste erialade õppimise vastu huvi suurendamise võimalustena toodi välja kõige enam välja rahalisi ja materiaalsed hüvesid. Samas nähti militaarsest haridusest huvitatuse tõstmisel kandvat rolli ka teavitustööl, mis peaks algama juba vanematekodus ning jätkuma põhikoolis ja gümnaasiumis riigikaitseõpetusena. Leitakse ka, et huvi suurendaks kaitseväge parem varustus, mille praktilised kasutuskogemused ajateenistuse raames oleksid parimaks motivaatoriks sõjaväelise hariduse omandamiseks.

KRA tegevust ajateenistusse kutsumisel hindab valdav enamus küsitletuid positiivseks, täiesti rahule jäi 15% ning üldiselt rahule 55% vastajatest. Enam kui kolm neljandikku vastanutest jäävad rahule arstliku komisjoni kutsetes sisalduva teabega ning pooled küsitletutest pidasid oma küsimustele saadud vastuseid enam-vähem või täiesti ammendavateks. Ajapikenduse taotlemise ja ajateenistusest kutsumisest vabastamise alase informatsiooni piisavust hinnates on positiivseid ja negatiivseid hinnanguid enam-vähem võrdselt.

Arstliku komisjoni tööga jäid väga või pigem rahule 63% küsitletutest. Aastate võrdluses on rahulolu tase arstide tegevusega noormeeste teenistuskõlblikkuse hindamisel jäänud samaks. Rahulolu meedikute tööga mõjutab ka vastaja suhtumine ajateenistusse minekusse, mida positiivsema suhtumisega väljaõpet alustati, seda kõrgemalt hinnati ka komisjoni tööd.

KRA-ga suhtlemiseks eelistatakse kõige enam e-posti. Sobivuselt järgnevad infoedastus tavaposti kaudu, teave telefoni teel ning KRA kontorisse kohale tulemine. Selgelt kõige vähem on vastajad valmis suhtlema KRA-ga riigiportaali vahendusel. Kuivõrd selle kanali kaudu on muuhulgas võimalik edastada taotlusi ajapikenduse saamiseks, mida noormehed tegelikkuses aktiivselt kasutavad, võib selle suhtluskanali vähene populaarsus tuleneda muuhulgas asjaolust, et seda kanalit kasutavad ja eelistavad noormehed on saanud ajapikendust ning ei ole asunud veel ajateenistusse. Seega ei ole neil avanenud võimalust olla käesoleva küsitluse vastajaskonna hulgas ja omi eelistusi väljendada.

KRA kodulehte on külastanud 69% küsitletutest, kusjuures külastatavuse protsent on suurim kõrgharidusega vastajate seas – 84%. Hinnangud veebilehele on üldiselt positiivsed. Aastataguste seisukohtadega kõrvutades hinnatakse tänava kõrgemalt kodulehe kasutusmugavust, kasuliku info sisaldavust, taotlusvormide leitavust ja kodulehe huvitavust. Hinnangute positiivne dünaamika annab tõendust selle kohta, et KRA poolseid arendustöid kodulehe uuendamisel ja täiustamisel väärtustatakse veebilehe peamiste sihtrühmade hulgas.

Vastajate hinnangud oma informeeritusele kaitseväge elu- ja teenistustingimuste osas enne ajateenistusse minekut on aasta aastalt mõne protsendipügala võrra tõusnud. Käesoleval aastal pidasid pooled küsitletutest oma teadlikkust heaks või väga heaks. 41% seevastu hindasid enda informeeritust halvaks või siis väga halvaks. Nagu ka varasematel aastatel hindavad reservi arvatud noormehed oma teenistuseelseid teadmisi tagasihoidlikumalt, mis annab alust eeldada, et reaalne ajateenistuse kogemus laseb eelnevat informeeritust paista väiksemana.

Enne ajateenistusse minekut on noormehed huvitatud eelkõige sellisest teabest, mis otseselt puudutab eelseisvat teenistust – väljaõppe, ajateenija õigused ja kohustused, võimalus oma õigusi kaitsta ja elamistingimused, mis neid ees ootavad. Vähem ollakse huvitatud riigi kaitsepoliitikast.

Reservi arvatud noormeeste hinnangutele tuginedes on vajalik täpsustada teenistusse kaasa võetavate asjade loetelu, kuivõrd aastast aastasse on küsitletute poolt välja toodud KRA kodulehel avaldatud loetelu ebatäpsust kui olulist informatsiooni puudujääki³. Täiendavalt oleks vajalik enne ajateenistust jagada senisest rohkem teavet väeüksuste erinevustest, väljaõppe tsüklist, erinevatest kursustest, ametikohtadest ja erialadest, mida väljaõppe raames on võimalik omandada.

Peamisteks ajateenistusealasteks infokanaliteks, mille kaudu ajateenistuse kohta informatsiooni saadakse, on sõbrad, meedia (televisioon, raadio, trükimeedia) ja internet. Kutsealuste jaoks on olulisteks teabeallikateks ka arstlik komisjon ning KRA infotrükised. Viimaste kasutus infoallikana on eelmise aastaga võrreldes märgatavalt tõusnud. Vähem leiavad infokanalitena rakendust KRA infotelefon, kutsenõustaja, küsitletute töökohad ning Kaitseliit.

Nende noormeeste puhul, kelle kooli õppeprogrammis oli riigikaitseõpetus, on kool (sh riigikaitseõpetus) infoallikana sõprade järel tähtsusest teisel kohal. Kogu vastajaskonna hinnangute põhjal koostatud järjestuses asus kool oluliselt alles 8. positsioonil. Samalaadse ilminguna tähtsustasid Kaitseliitu infokanalina märgatavalt enam just need noormehed, kes ise sellesse organisatsiooni kuulusid.

Teavet ajateenistuse kohta tuleks küsitletute hinnangul anda eelkõige kutsealustele saadetava otseposti vahendusel. Oluliseks peetakse ka teavitust KRA kodulehe kaudu. Oluliselt järgnevad informeerimine riigikaitseõpetuse tunni raames korraldades kohtumisi kaitseväelaste ja KRA töötajatega või teavitus siis e-posti teel.

2008. aasta II poolel alustas Kaitseväe Värbamiskeskus (edaspidi värbamiskeskus) aktiivset teavitustööd keskkoolides/ gümnaasiumides ning kaitseväe väeüksustes, kus ajateenijad väljaõpet läbivad. Gümnaasistide hulgas tehtava teavitustöö eesmärgiks on eelkõige kaitseväe ja ajateenistuse tutvustamine. Ajateenistust alustanud noormeeste puhul on info jagamine enam mainekujundusliku rõhuasetusega, tutvustades kaitseväge kui tööandjat, andes ülevaate teenistusvõimalustest ja –tingimustest kaitseväes, sotsiaalsetest garantiidest ning edasistest õppimisvõimalustest kaitseväes.

Värbajad külastasid neid keskkooli/gümnaasiume, kus õppeprogrammi kuulus riigikaitseõpetus ning kõiki väeüksusi, kus ajateenijad väljaõpet läbisid. Värbamiskeskuse esinemist on näinud küsitletud kutsealustest 33% ja 94,3% uuringus osalenud reservväelastest. Nii kutsealused kui reservväelased on veendunud värbamiskeskuse loengute vajalikkuses. Ajateenistusse kutsutud ootavad esitlustelt rohkem detailsemat teavet ajateenija päevaplaani ja väeüksuses kodukorra, üksuste erinevuste, sealsete elutingimuste ja väljaõppes omandavate erialade kohta. Reservväelased sooviksid täiendust üleajateenimise alase teabe (palganumbrid, sotsiaalsed garantiid, konkreetsed tööpakkumised) ning samuti kõikvõimalikku välismissioonide ja nendel osalemise info osas.

³ KRA kodulehel on avaldatud kaitseministri määrusega kehtestatud ajateenistusse kaasavõetavate asjade ja dokumentide loetelu.

Riigikaitseõpetus oli kooli õppeprogrammis 29% küsitletutest, sealhulgas 32% eesti- ja 13% venekeelt rääkivatest vastajatest.

Enamik küsitletutest peab riigikaitseõpetust koolides kindlasti (32%) või arvatavasti (40%) vajalikuks. Ligi viiendik vastanutest leiab, et riigikaitseõpetus ei ole arvatavasti või kindlasti vajalik. Noormehed, kelle koolis õppeprogrammis oli riigikaitseõpetus, peavad selle aine olemasolu oluliselt vajalikumaks, kui need, kellel õppeaine kooli programmis puudus.

Vaid 6% küsitletutest on Kaitseliidu liikmed. Neist, kes Kaitseliitu veel ei kuulu, väljendasid 20% valmisolekut selle organisatsiooniga liituda. Kaitseliiduga liitumise valmidus on suurem madalama haridusega noormeeste seas.

Kõigi küsitlusaastate tulemused näitavad, et Kaitseliidu liikmeks olemine on oluline noormeeste riigikaitsealase meelestatuse mõjutaja. Organisatsiooni kuulujad on enam veendunud ajateenistuse vajalikkuses ning ka nende valmisolek väljaõpet läbida (nii vabatahtlikkuse alusel kui ka kohustuslikus korras) on suurem. Samuti on kaitseliitlastel kõrgem soov omandada sõjaväelist kutse- või kõrgharidust ning asuda tulevikus teenistusse elukutselise sõjaväelasena.

Nii eesti- kui ka venekeelsete noormeeste poolt on jätkuvalt kõige enam kasutatav infokanal internet. Pidevalt kasutab seda info saamiseks 87% eesti- ja 89% venekeelsetest vastajatest.

Eestlastel järgnevad kasutusrohkuselt internetile erasektori telejaamad (Kanal 2, TV3) ja kommerts-raadiokanal (Sky Plus). Eesti Rahvusringhäälingu häälekandjate populaarsus on väiksem. Ajalehtedest loevad eesti noormehed eelkõige Postimeest, millele järgneb Õhtuleht ning kohalik ajaleht. Venekeelset ajakirjandust eesti noormehed pidevalt ei jälgi.

Vene keelt emakeelena rääkivatest noormeestest jälgib 2/3 pidevalt Venemaa telekanaleid Populaarsuselt järgnevad muud välismaised telekanalid ja kommerts-raadiokanalid. Trükimeediast on esikohal Postimees, seda tänu oma venekeelsele väljaandele. Loetavuselt järgnevad ajalehed Molodjož Estonii ja Den za Dnjom.

UURINGU TULEMUSED TEEMADE KAUPA

1 Suhtumine ajateenistusse

Kutsealuste ja reservväelaste 2009. aasta küsitluse tulemused näitavad, et ajateenistust peetakse noormeeste jaoks jätkuvalt vajalikuks. Sellele sekundeerivad ka Kaitseministeeriumi poolt tellitud avaliku arvamuse küsitluse resultaadid, mille kohaselt peab noormeeste sõjalist väljaõpet vajalikuks suurem osa kogu elanikkonnast.

Tabel 2. Suhtumine ajateenistuse läbimise vajalikkusesse

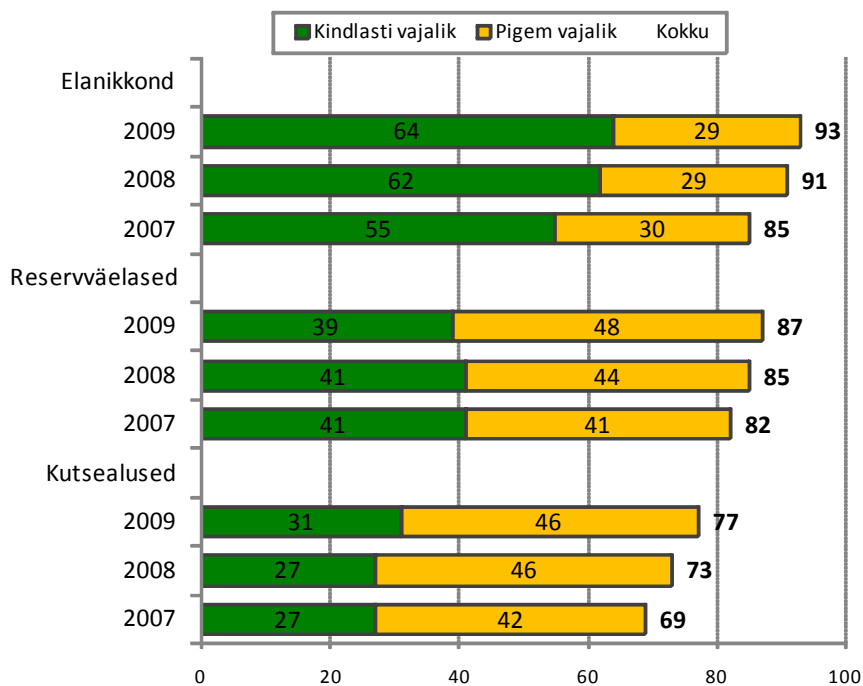
	Kindlasti vajalik	Pigem vajalik	Pigem või täiesti mittevajalik	Ei oska öelda
Elanikkond tervikuna*	64%	29%	6%	1%
Reservväelased 2009	39%	48%	9%	4%
Kutsealused 2009	31%	46%	16%	7%

*Kogu elanikkonna hoiakute kohta vt - <http://www.mod.gov.ee/static/sisu/files/2009maiKaitseministeerium.pdf>

Nende kolme aasta jooksul, mil KRA on ajateenistust alustavaid ja selle läbinud noormehi küsitlenud, on ankeedi täitjate hulgas üha enam väljaõppe vajalikkuses veendunud. Samuti on ka elanikkonna veendumus ajateenistuse vajalikkuses järjest suurenenud.

Tõustrendist hoolimata jäävad kutsealuste hinnangud sõjaväelise väljaõppe vajalikkuse osas siiski tagasihoidlikumaks võrreldes teenistuse läbinute või elanikkonna hinnangutega.

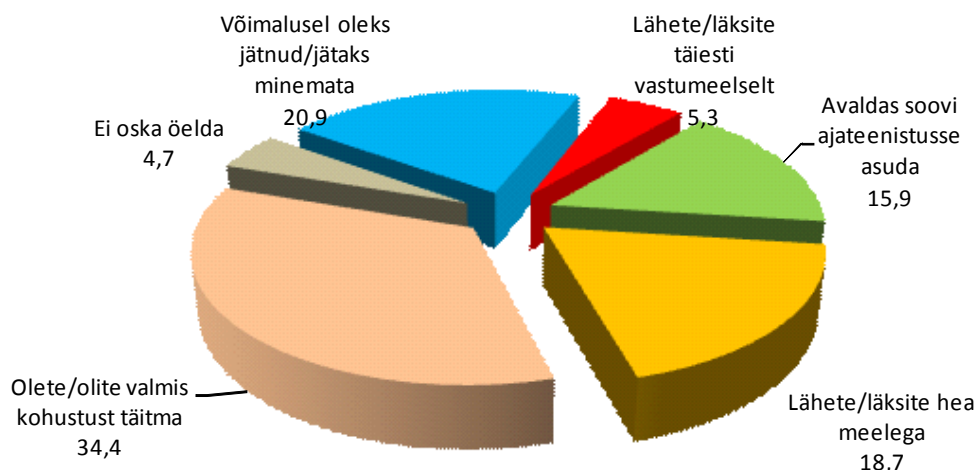
Joonis 1. Suhtumine ajateenistuse vajalikkusesse aastate võrdluses

Tütarlaste poolt ajateenistuse läbimist ei peeta üldiselt vajalikuks. Nii kutsealustest kui reservväelastest leidis enam kui 70%, et tütarlaste sõjalise väljaõppe läbimine on pigem või täiesti mittevajalik.

Küsitletute kindel veendumus ajateenistuse vajalikkuse osas ei kajastu aga noormeeste valmisolekus ise ajateenistust alustada. Enam kui 25% vastanutest tunnistas, et oleks võimaluse korral teenistuse minemata jätnud või läksid sinna täiesti vastumeelselt. Kolmandik alustab/alustas väljaõpet positiivsete emotsioonidega (avaldas ise soovi või läks kutse peale hea meelega ajateenistusse) ning teine samapalju oli noormehi, kes suhtusid sõjaväelise teenistuse alustamisse neutraalselt, olles valmis täitma oma kohustust riigi ees.

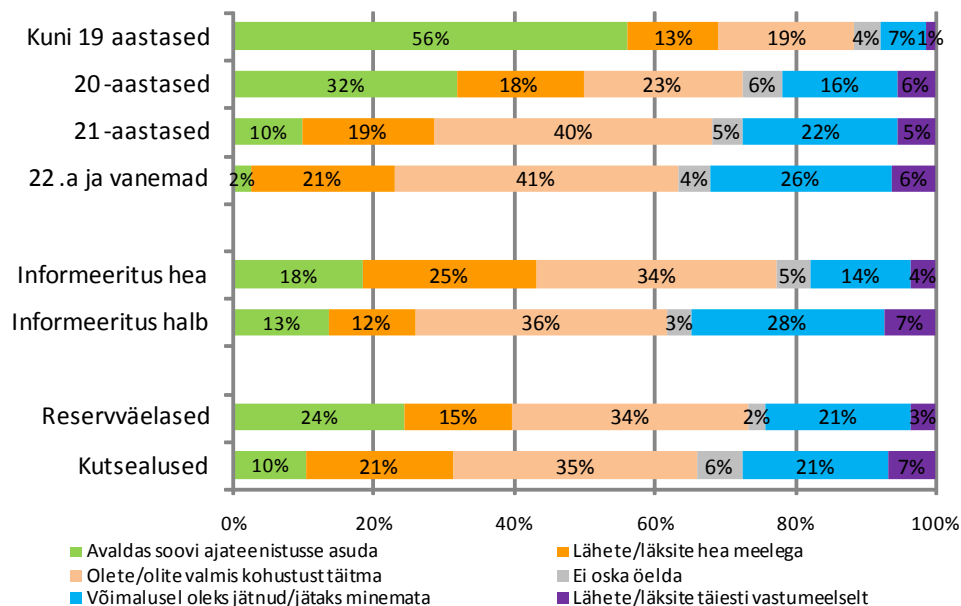
Joonis 2. Milliste tunnetega Te ajateenistusse lähete/läksite?

Valmidus ajateenistusse asuda on seotud noormehi vanusega. Mida vanem on vastaja, seda vastumeelselt ta ajateenistusse läheb/läks.

Noormeeste kaitsevalmidust mõjutab ka teadlikkus ajateenistusest ja elust-olust kaitseväs. Oma kaitsevalmidust kalduvad kõrgemalt hindama reaalse ajateenistuskogemusega noormehed ja samuti need respondendid, kes olid enne ajateenistust hästi informeeritud elamis- ja teenistustingimustest kaitseväs.

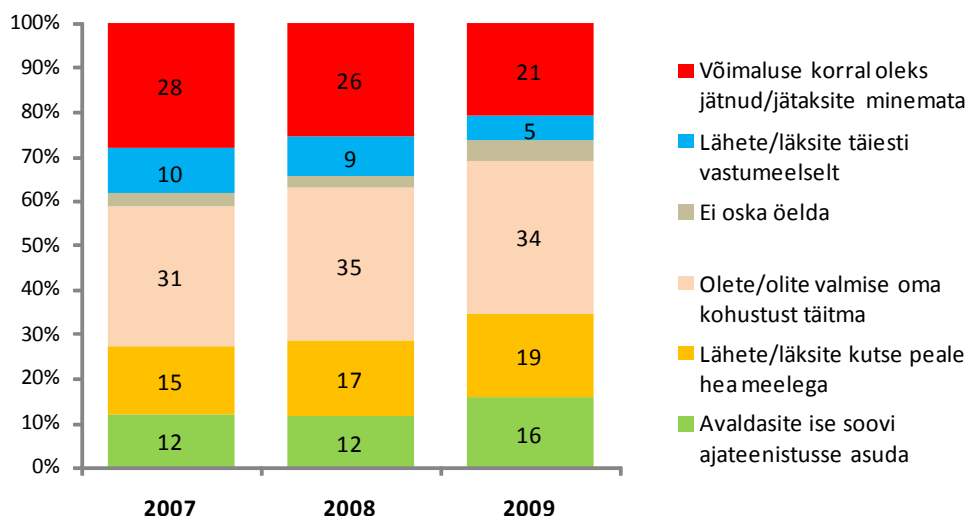
Joonis 3. Milliste tunnetega Te ajateenistusse lähete/läksite?

Mõnevõrra üllatav oli käesoleval aastal erinevuste puudumine eesti keelt ja vene keelt emakeelena rääkivate noormeeste valmisolekus ajateenistust läbida. Kahel eelneval aastal on eestlaste teenistusvalmidus olnud tublisti tagasihoidlikum muukeelsete noormeeste omast.

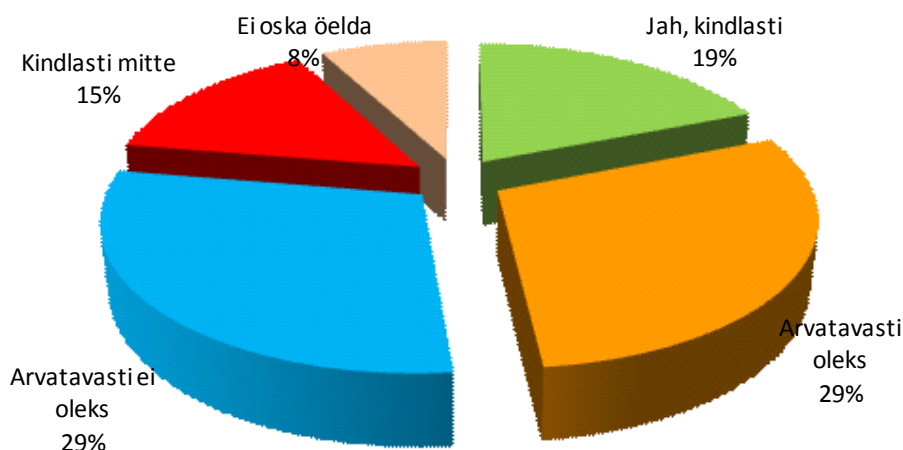
Kõrvutades ajateenistusse minekuga seoses väljendatud emotsioonide jaotusi aastate lõikes võib täheldada poistiivsete hinnangute osakaalu teatavat suurenemist. Kuivõrd kaitseväeteenistusse neutraalselt suhtujate osakaal on püsinud stabiilsena, on muutus toimunud peamiselt negatiivsete hoiakute vähenemise arvelt (vt joonis 3).

Joonis 4. Noormeeste suhtumine ajateenistusse minekusse aastate võrdluses

Kui ajateenistus ei oleks noormeestele kohustuslik, läheks 19% ikkagi kindlasti aega teenima ning kolmandik vastanutest oleks ilmselt teenistusse asunud. Huvitav on asjaolu, et vabatahtlikult ajateenistusse minejate osakaal (läheksid kindlasti või arvatavasti – 48%) on suurem kui positiivse emotsiooniga reaalselt ajateenistusse minejate/läinute hulk (omal soovil või hea meelega – 35%).

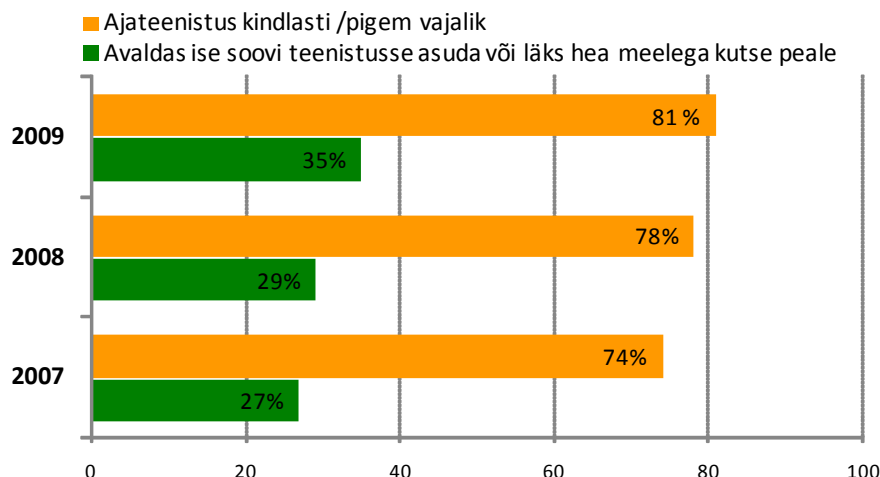
Joonis 5. Kui ajateenistus oleks vabatahtlik, siis kas Teie oleksite asunud ajateenistusse?

Nii nagu suhtumine ajateenistusse minekusse oli seotud vastaja vanusega, on seda ka valmidus vabatahtlikult teenistust alustada. Mida noorem on vastaja, seda suurema meelekindlusega alustaks ta vabatahtlikult sõjaväelist väljaõpet.

Nagu juba eelpoolt välja toodud, ei ole kutsealuste ja reservistide ajateenistusse minekuga seotud emotsioonid sugugi kooskõlas ajateenistuse vajalikkuse tunnetamisega. Ebakõla joonistub selgelt välja kõrvutades omavahel ajateenistuse oluliseks pidajate ja ajateenistusse minekusse positiivselt suhtujate osakaalusid.

Joonis 6. Ajateenistuse vajalikkus ja noormeeste valmisolek teenistusse asuda

Vastuolu selgitamiseks võib välja pakkuda erinevaid hüpoteese. Noormeeste madal personaalne valmisolek sõjaväelist väljaõpet omandada võibolla tingitud neid ümbritsevate inimeste suhtumisest kaitseväkke ja ajateenistusse. Samuti võib ajateenistusse suhtumist mõjutada asjaolu, et sõjaväelise väljaõppega ei ole hõivatud kõik noormehed ning seeõttu võivad ajateenistusse kutsutud tunda end ebavõrdselt kohelduna.

Uurimaks ümbritsevate inimeste hoiakute võimalikku mõju noormeeste kaitsetahtele küsiti, kuidas respondentide hinnangul suhtuvad ajateenistusse minekusse nende vanemad, sõbrad, eakaaslased ja tööandja. Viimast juhul kui noormees käis enne ajateenistusse minekut tööl.

Tabel 3. Kuidas suhtuvad Teie ajateenistusse minekusse...?

	Keskmine	Väga v. pigem positiivselt	Pigem v. väga negatiivselt
... vanemad	2,23	62%	12%
... sõbrad, eakaaslased	2,8	40%	25%
...tööandja/juhul kui töötate/	3,13	16%	21%

Hinnati 5-pallisel skaalal, kus "1" "Väga positiivselt" ja "5" "Väga negatiivselt".

Kõige toetavamana tajuti ajateenistuse mineku küsimuses vanemate suhtumist. 62% vastajate hinnangul oli pere meelestatus pigem või väga positiivne. Sõprade ja eakaaslaste hoiakuid tunnetati keskmiselt mõnevõrra vähem soosivatena. Veerand noormeestest märkis, et nende suhtumine oli pigem või väga negatiivne.

Hinnangute keskmiste alusel tundus tööandja suhtumine pere ja sõpradega võrreldes noormeestele kõige negatiivsemana. Antud määratluse puhul oli samas arvukalt neid, kes "Ei osanud öelda" kuidas tööandja suhtub nende ajateenistusse minekusse (33%) või jätsid küsimusele vastamata (12%). See võib tuleneda asjaolust, et noormehed ei omanud teavet tööandja suhtumise kohta või ei olnud nad enne ajateenistusse minekut tööl käinud.

Vanuse ja haridustaseme lõikes hinnanguid võrreldes ilmnes, et mida vanem või kõrgemalt haritud on noormees, seda negatiivsemana tunnetab ta kaaskondlaste meelestatust ajateenistuse mineku osas.

Lähedaste suhtumist pidasid keskmiselt positiivsemaks eestlased ja ajateenistuse läbinud, samas kui muulastele ja kutsealustele näis vanemate, sõprade ja tööandjate suhtumine keskmiselt oluliselt negatiivsemana.

Kõrvutades jaotusi noormeeste kaitsevalmiduse ning ümbritsevate inimeste hoiakute tajumise osas, leiab kinnitust eelpool püsitatud oletus, et nimetatud aspektidele antud hinnangud on omavahel tugevalt korreleeritud. Ehk siis suure tõenäosusega avaldab suhtlusringkonna suhtumine ajateenistusse tugevat mõju noormeeste valmisolekusse sõjaväelist väljaõpet läbida (vt tabel 4).

Tabel 4. Noormeeste kaitsetahte ja ümbritsevate inimeste ajateenistusse suhtumise seotus

	Läks omal soovil v. hea meelega	Võimalusel jätkaks minemata v. läheks täiesti vastumeelselt
Vanemad		
Väga v. pigem positiivne	46%	15%
Pigem v. väga negatiivne	12%	59%
Sõbrad ja eakaaslased		
Väga v. pigem positiivne	54%	10%
Pigem v. väga negatiivne	16%	51%
Tööandja (juhul kui töötate)		
Väga v. pigem positiivne	46%	11%
Pigem v. väga negatiivne	16%	49%

Eelpool püsitatud oletust võrdse kohtlemise ootuse osas näivad kinnitavad vastused küsimusele, kas kaitsevärke mittesobivaid noormehi tuleks kutsuda asendusteenistusse, rakendades neid päästetöödel, keskkonnakaitstes jm (vt tabel 5).

Varasemate aastatega võrreldes on nii elanikkonna kui kutsealuste-reservväelaste hinnangute tendentsid antud küsimuses olnud suhteliselt püsivad, varieerudes vaid üksikute protsendipügalate võrra.

Tabel 5. Suhtumine asendusteenistuse vajalikkusesse

	Kindlasti vajalik	Pigem vajalik	Pigem või täiesti mittevajalik	Ei oska öelda
Elanikkond tervikuna*	38%	42%	16%	4%
Reservväelased 2009	45%	32%	16%	7%
Kutsealused 2009	25%	38%	25%	12%

Teenistust alustavatelt noormeestelt uuriti ka kuivõrd informeeritud ollakse asendusteenistuse ning selle läbimise võimaldamise osas. 17% kutsealustest oli kuulnud asendusteenistusest kui alternatiivsest võimalusest ajateenistuskohustuse täitmiseks. 43% oli midagi kuulnud, kuid ei

teadnud, mida asendusteenistus endast kujutab. Ülejäänud vastajad ei olnud sellest teemast midagi kuulnud.

Põhjustena, mille korral on võimalik kaitseväästteenistuse asemel läbida asendusteenistus, märkisid kutsealused kõige enam tervisehäireid (55%). Samuti peeti alternatiivse teenistuse taotlemise alusteks nii perekondlikke (29%), materiaalseid (12%) kui ka muid, etteantud variantides loetlemata põhjuseid (7%). Viimaseid siiski täpsustada ei osatud.

43% kutsealustest teadis, et asendusteenistuse läbimist on võimalik taotelda usulistel kaalutlustel, mis on veidi enam eelmise aasta informeeritud kutsealuste osakaalust (39%).

Võrdse kohtlemise ootuse hüpoteesi kinnitavad ka ajateenistuse teemalistele väidetele antud hinnangud. Nagu näha väljendavad jõulisemaid seisukohti noormehed, kes on äsja ajateenistuse läbinud ning tunnetavad tõenäoliselt kutsealustest tugevamalt vajadust kõnealustele teemadele tähelepanu pöörata.

Tabel 6. **Kuivõrd Te nõustute järgmiste väidetega?**

	Reservväelased	Kutsealused
Ajateenistusest antakse tervise tõttu vabastusi liialt kergesti		
Nõus	37%	23%
Pigem nõus	28%	25%
Ajateenistuse läbinutel võiksid olla teatud hüved ja soodustused		
Nõus	76%	65%
Pigem nõus	22%	20%

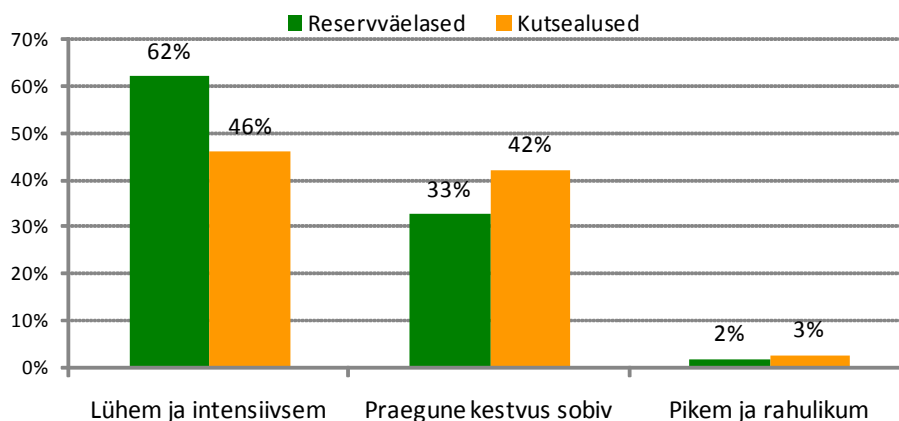
Üheks võimaluseks noormeeste kaitsetahte tõstmisel, võrdsuse hüpoteesi kontekstis, on vaadata üle ajateenistuse kohustusest vabastamise alused ja seda eriti just tervisenõuete osas. Samuti tuleks otsida ka sõjaväelise väljaõppe läbimise väärtustamise võimalusi, kuivõrd tabelist 6 on selgelt näha, et noormehed ootavad ühiskonnalt investeeritud aja ja pingutuste tunnustamist.

Kõnekas on ka asjaolu, et kõnealuste väidete hinnangute jaotused on püsinud saranased kõigi kolme küsitlusaasta lõikes, mis annab tunnistust teema olulisuse kohta noormeeste jaoks.

Noormeeste valmidust ajateenistust läbida mõjutab kindlasti sellele kuluv aeg, kuivõrd väljaõppe ajaks tuleb paratamatult ülejäänud tegevused ja kohustused ootele panna. 62% reservi arvatutest ning 46% ajateenistust alustavatest noormeestest leidis, et väljaõppe võiks olla lühem, kuid intensiivsem. Teenistuse läbinutest kolmandik ning 42% kutsealustest arvas, et praegune korraldus teenistuse pikkuse osas on sobilik. Vaid vähesed (alla 3%) eelistaksid pikemat ja rahulikumas tempos toimuvat väljaõpet.

Oma aega kalduvad enam väärtustama vanemad vastajad, kuivõrd nende seas on rohkem lühema ja intensiivsema väljaõppe soovijaid. Nooremad on valdavalt rahul praeguse ajateenistuse korraldusega.

Joonis 7. Milline peaks olema ajateenistuse kestvus?

Lisaks ajateenistusele kestvusele on oluliseks argumendiks noormeestele kaitseväeteenistuskohustuse vastuvõetavamaks muutmisel ka võimalus rääkida kaasa väljaõpe alustamise aja osas. Praegu on taoline võimalus vabatahtlikult ajateenistusse minekul, kõrgharidust omandama asumisel ja käesolevast aastast ka KVÜÕA-sse õppima asumatel noormeestel.

Ajateenistusse minekuks peetakse üldiselt kõige sobilikumaks aega vahetult peale keskkooli /gümnaasiumi lõpetamist. Sellel seisukohal on 78% reservi arvatutest ja 48% ajateenistusse kutsututest. 14% küsitletutest peab parimaks võimalust alustada väljaõppega vabalt valitud ajal enne noormehe 28-ndat sünnipäeva.

Kõrgemalt haritud ning vanemad vastajad peavad õigeaks sõjaväelise teenistuse alustamist peale kõrgkooli lõppu. Seda võimalust kalduvad enam eelistama ka vene keelt emakeelena rääkivad noormehed.

Kohe peale keskkooli/gümnaasiumi lõppu asus tänavu ajateenistusse 5% küsitletud kutsealustest. 40% läks ajateenistusse töökohalt ning ligi 1/3 kõrgkooli õpingute ajal. Enne teenistusse asumist oli kõrgkooli jõudnud läbida 6% ning kutsekooli lõpetada 5% kutsealustest. 3% käesoleva aastal ajateenistusse kutsututest olid enne teenistuse alustamist töötud ning mitmed neist märksid, et neid oli töölt koondatud.

Võiks eeldada, et kui valdavalt peetakse parimaks variandiks sõjaväelise väljaõppe alustamist peale keskkooli/gümnaasiumi lõpetamist, siis eeldavad vastajad ka, et ajateenijal on teenistusse asudes vähemalt keskharidus. Küsitluse tulemused siiski seda ei näita.

Enam kui viiendiku hinnangul ei ole haridusel ajateenistuse kontekstis mingit tähtsust. Neid, kes leiavad, et kutsealusel peaks olema vähemalt keskharidus on sama palju (37%) kui vastajaid, kelle hinnangul väiks ajateenijal olla selja taga vähemalt põhikool (37%). Oodatult esitavad ajateenija haridustasemele mõnevõrra kõrgemaid nõudeid kõrgemalt haritud vastajad ning samuti ka vanemad respondendid.

Aastatega ei ole ajateenijate haridustaseme kohased ootused eriti muutunud.

Kõrgkooli õppuritel võimalus sõna sekka öelda ajateenistuse alustamise aja osas, taotledes õppimiseks ajapikendust. Kuid ajapikenduse taotlemise aluseid on teisigi. Käesoleval aastal kasutas neid 36% ajateenistusse kutsututest.

72%-l juhtudest sooviti ajapikendust hariduse omandamiseks. Järgnesid ajapikendus haiguse või tervisehäire raviks (24%) ning ajapikendus majanduslikel või perekondlikel põhjustel (4%). Mõned

---

kutsealused on vabas vormis vastusena märkinud, et neile anti pikendust väljaõppe alustamiseks, kuivõrd väljaõppekeskustes ei olnud vabu kohti. Olgu mainitud, et tegelikkuses sellist ajapieknuduse andmise alust ei eksisteeri.

Käesoleval kevadel reservi arvatud noormeestest olid varasemalt ajapikendust saanud 42%. 79% juhtudest sai seda hariduse omandamiseks, 20% tervislikel põhjustel ning 3% perekondlikel või majanduslikel kaalutlustel.

2 Arvamused kaitseväest

Noormeeste soovi ajateenistusse ja hiljem ka tegevteenistusse asuda mõjutab oluliselt kaitseväge kui organisatsiooni kuvand ja ka sõjalise väljaõppega seotud ootused ning lootused. Seetõttu on oluline kaardistada arvamusi kaitseväest ning ajateenistusega seotud ootusi.

Kaitseväge peetakse eelkõige **distsiplineeritud** organisatsiooniks, mis **annab eluks vajalikke oskusi** ning **hea sõjalise väljaõppe**.

Kaitsevägi ei ole noormeeste silmis **demokraatlik**, **tehniliselt hästi varustatud** ega ka **vägivaldne**.

Tabel 7. Keskmine nõustumine väidetega kaitseväge kohta

Kaitsevägi...	KÕIK	Reservväelased			Kutsealused		
	keskmine	keskmine	1+2	4+5	keskmine	1+2	4+5
...on distsiplineeritud	2,15	2,37	61%	14%	1,99	78%	8%
...annab eluks vajalikke oskusi	2,19	2,38	59%	19%	2,05	72%	11%
...annab hea sõjalise väljaõppe	2,36	2,46	57%	15%	2,28	42%	11%
...on uuendustele avatud	2,48	2,62	49%	24%	2,36	60%	14%
...on kaasaegne organisatsioon	2,58	2,79	42%	26%	2,42	56%	13%
...annab head võimalused karjääriks	2,66	2,72	46%	27%	2,62	51%	23%
...on demokraatlik	2,9	3,14	34%	41%	2,69	48%	24%
...on tehniliselt hästi varustatud	3,19	3,5	21%	53%	2,95	37%	32%
...on vägivaldne	4,16	4,38	6%	85%	3,96	13%	70%

Hinnati viiepallisel skaalal, kus „1” tähendas täielikku nõusolekut ja „5” üldse mitte nõustumist.

Enamike omaduste osas on ajateenistust alles alustavate noormeeste hinnangute keskmised kõrgemad võrreldes teenistuses juba käinutega.

Kutsealused peavad kaitseväge enam omaseks distsiplineeritud, uuendustele avatud, kaasaegsust ning ka seda, et kaitseväes omandavad noormehed eluks vajalikke oskusi. Kui heade karjäärivõimaluste omandamisega nõustuvad mõlemad küsitelute grupid võrdselt, siis sõjalise väljaõppe tasemele oskavad ajateenistuse juba läbinud oma kogemustele tuginedes kõrgemaid hinnanguid anda. Samas kaitseväge elu-oluga tutvunutena hindavad reservväelased märgatavalt madalamalt kaitseväge demokraatlikkust ning tehnilise varustatuse taset. Positiivse aspektina lükkavad reaalse teenistuskogemusega noormehed suurema kindlusega ümber väite kaitseväge kui vägivaldse organisatsiooni kohta.

Eelmise aasta tulemustega võrreldes on kaitseväge kirjeldavate väidetega nõustumiste üldised keskmised enam vähem samad ning väidete reastus nendega nõustumise keskmiste alusel pea identne. Ainsa erandina on järjestuses kohad vahetanud väited, mille kohaselt kaitsevägi on demokraatlik ning annab karjääriks head võimalused. Kutsealuste puhul on väidetega nõustumise keskmised tõusnud.

Kui võrdleme vastajate väljendatud ootusi sellele, milliseid erioskusi loodetakse väljaõppe käigus arendada ja hinnanguid selles osas, mida seal tegelikult omandatakse, siis pakub tegelikkus ajateenistusse kutsutute lootustele vähe katet. Erinevused kutsealuste ootuste ja reservi arvatute tegelikkuse hinnangute vahel on küllaltki suured.

Soovitud arengu saavutamist on noormeestel alust oodata meeskonnatöö ja esmaabi laste teadmiste osas. Nende aspektide puhul oli ootuste ja nende täitumise hinnangute suhe positiivne ka eelmisel aastal. Vene keelt rääkivate noormeeste jaoks on oluline võimalus ajateenistuse raames parandada riigikeele oskust, mille edukat realiseerumist kinnitavad juba teist aastat järjest reservi arvatud muukeelsest vastajate hinnangud.

Tabel 8. **Miliseid erioskusi Te ajateenistuses loodate omandada/omandasite?**

	Kutsealused	Reservväelased
Meeskonnatöö	63%	74%
Ellujäämisoskused	76%	58%
Planeerimisoskused	54%	53%
Meditsiinikoolitus, oskus osutada esmaabi	46%	49%
Juhtimisoskused	50%	40%
Autosõiduoskus (juhiloa)	69%	22%
Eesti keele oskus	15%	12%
sh venekeelsete noorte hulgas	73%	79%
Arvutioskused	20%	3%
Inglise keele oskus	22%	2%

Noormeestel paluti vabas vormis välja tuua, mida nad ajateenistuses õpitust ja omandatust kõige enam väärtustavad. Välja toodi nii ülalloetletud erioskusi aga ka täiendavaid aspekte ajateenistusest.

Enim väärtustatakse metsas ja muidu rasketes tingimustes ellujäämisoskusi, mida tõi oluliseima kogemusena välja 15% küsimusele vastanuist. Pea sama arvukalt märgiti tähtsaima kogemusena väljaõpet relvade ja lõhkeainete käsitlemise osas (14%). 13% vastanutest väärtustas üle kõige väljaõppe raames omandatud juhtimisalaseid kogemusi ning 11% noormeestest erineva kategooria juhiloa omandamist. Kümnendik vastajaist hindasid kõrgelt meeskonnatöö kogemust, pingetaluvuse suurenemist ja arengut enesekindluse ning iseseisvuse osas. Mõnevõrra vähem leidsid väärtusliku kogemusena äramärkimist sellised oskused nagu esmaabi osutamine, ajaplaneerimine, suhtlemine ja koristamine.

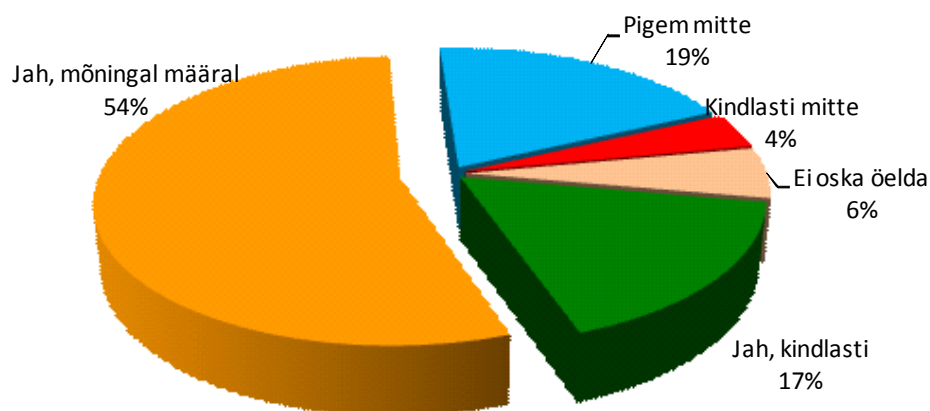
Nagu eelpool välja toodud (vt tabel 6) peavad küsitletud vajalikuks ajateenistuse läbimise ja seal omandatud väljaõppe väärtustamist ühiskonna poolt, kas siis ainepunktidena kõrgkoolis, soodustustena õppelaenu tagasimaksmisel või eelistena tööturul konkureerimisel.

Nimetatud eeliseks võiks olla näiteks kaitsevää poolt väljastatud tunnistus ajateenistuses omandatud erioskuste kohta, mida saaks tsiviilelus kutseoskusi tõendava dokumendina kasutada. Taoliste tunnistuste väljastamist pidasid kindlasti vajalikuks 71% ja pigem vajalikuks 24%

küsitletutest. Sarnaselt varasemate aastate küsitluse tulemustele puuduvad antud küsimuses erinevused kutsealuste ja reservväelaste arvamustes.

Ligi kolmveerand vastajatest on lootusrikkad, et ajateenistuse läbimine ja seal omandatu suurendab nende võimalusi leida tulevikus hea töökoht. Sealjuures noorte usk sõjaväelisse väljaõppesse kui lisaväärtusesse tööturul on aastate võrdluses üha kasvanud. Varasematel aastatel oli neid, kes leidsid, et ajateenistuse läbimine tõstab nende väljavaateid töökohta leidmisel kümnekonna protsendi võrra vähem.

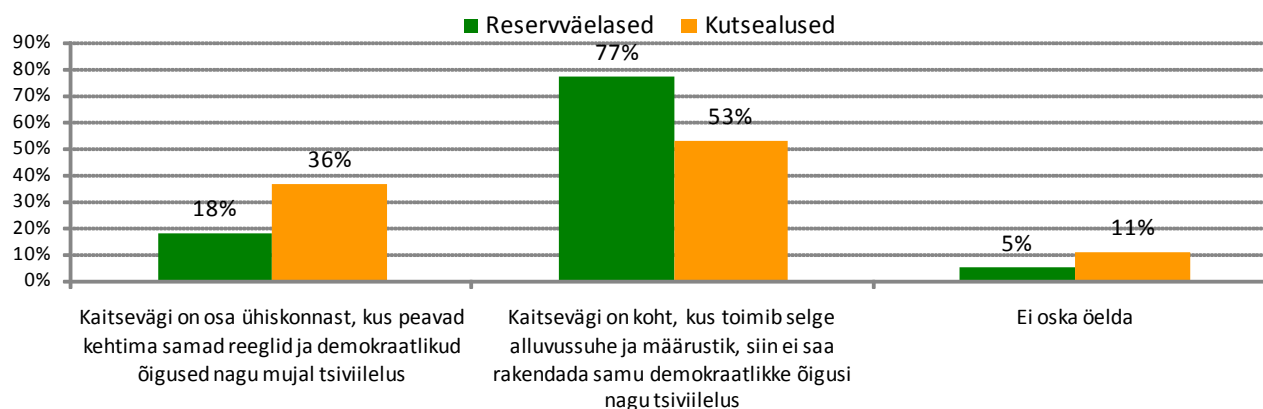
Joonis 8. Kas ajateenistuse läbimine annab täiendavaid võimalusi tulevikus hea töökohta leidmiseks?

Noormeeste suhtumist ajateenistusse mõjutab oluliselt see, kuidas suudetakse tsiviililust tulnuna kohanduda karmide sõjaväeliste distsipliininoetega. Kohanemise sujuvust mõjutab kindlasti ka see, millisen noormees ise näeb kaitseväge kui institutsiooni positsiooni ühiskonnas.

Küsitletutel paluti valida kahe seisukoha vahel, selgitamaks, kas kaitseväeteenistust nähakse eelkõige tsiviililule loogikast lähtudes, oodates samade reeglite ja demokraatlike õiguste kehtimist nagu kõigis teistes ühiskonnaelul sfäärides või siis hoopis aktsepteeritakse kaitseväge kohana, kus määrav roll on selgetel alluvussuhetel ja määrustikul.

Joonis 9. Kumb seisukoht on lähedasem Teie ausaamadele?

Enam kui kolmveerand reservi arvatutest ning rohkem kui pooled ajateenistusse kutsututest nõustuvad sellega, et sõjaväge toimib tsiviililule mõnevõrra erinevalt, tuginedes alluvussuhetele ja määrustikule. Teisalt viiendik ajateenistuse läbinutest ja 36% kutsealustest näeb kaitseväge kui osa tsiviilühiskonnast, kus peaksid kehtima harjumuspärased reeglid ja demokraatlikud õigused.

3 Hinnang ajateenistusele

Oma teenistusajaga kaitseväs jäi täiesti või üldiselt rahule 65% ajateenistuse läbinud noormeestest. Eelmisel aastal küündis ajateenistusega rahulejäänute osakaal 80% ning ülemöödunud aastal 77%-ni.

Tabel 9. Kuidas Te jäite rahule ajateenistusega kaitseväs?

	Kõik	Staabi- ja sidepataljon	Vahipataljon	Viru JVP	Kuperjanovi JVP	Kirde KRK Tapal asuvad pataljonid ⁴	Kaitseväe Logistika-keskus	Mereväebaas	1. Jalaväebrigaad
Täiesti rahul	13%	23%	14%	14%	12%	8%	0%	17%	15%
Üldiselt rahul	52%	59%	57%	52%	55%	51%	61%	44%	32%
Pigem või üldse mitte rahul	33%	16%	26%	31%	30%	39%	39%	39%	53%

Teiste üksustega võrreldes jäid oma teenistusajaga mõnevõrra enam rahule Staabi- ja sidepataljonis teeninud. Rahulolematuid on kõige enam 1. Jalaväebrigaadi Tagala- ja Scoutspataljonis teenistuses olnute hulgas.

Eelmise aastaga võrreldes on reservistide rahulolu tublisti vähenenud ja seda peamiselt teenistusega täiesti rahule jäänute osas. Väljaõppega rahule jäänuid oli ka eelmisel aastal kõige enam Staabi- ja sidepataljonis (eelmisel aastal StsVÕK Üksiksidepataljon). Rahulolematuid oli mullu enim Kaitseväe Logistikakeskuses teeninute hulgas.

Noormeestel, kes ei jäänud ajateenistusega rahule paluti vabas vormis kommenteerida, mis neid teenistuse puhul häiris.

Rahulolematust põhjustas kõige enam ebaefektiivne ajakasutus ning vähene mõtestatud tegevus. Noormehed kurtsid, et intensiivne väljaõpe toimus vaid teenistuse alguses sõduribaaskursuse raames, kuid järgnevatel kuudel tuli üha enam ette niisama passimist ja aja surnuks löömist või siis ajateenijate päevade sisustamist sisutute korraldustega.

Arvukalt toodi välja väljaõpet teostava kaadrikaitseväelaste ebakompetentsust, võimu kuritarvitamist ja ajateenijate ebavõrdset kohtlemist. Paljude noormeeste hinnangul oli väljaõpe halvasti organiseeritud ning instruktorite omavaheline kommunikatsioon oli puudulik, mistõttu esines palju tegevusetust, tegevuse venimist või sisult vasturääkivaid korraldusi väljaõpet teostavalt personalilt.

Äramärkimist leidis ka kesine toit, linnalubade vähesus, kaitseväe halb varustatus ning ka asjaolu, et ei jäänud aega kehakultuuriga tegelemiseks.

Nagu ajateenijate kommentaaridest nähtub kujundab teenistusajaga rahulejäämist paljud erinevad asjaolud, mistõttu paluti vastajatel lisaks üldisele rahulolu määratlusele anda hinnang mitmetele ajateenistusega seotud asjaoludele - väeosa ohvitseride ja allohvitseride tegevus, elamis- ja väljaõppekeskkond, teenistusperioodi tulemuslikkus (kas tuntakse end pärast

⁴ Andmete analüüsil hinnangute võrdluseks väeüksuste lõikes on koondatud Kirde kaitseringkonna Tapal asuvad Õhutõrjepataljonis, Pioneeripataljonis ja Suurtükiväepataljonis aega teeninud noormeeste hinnangud ning samuti 1. Jalaväebrigaadi tagalapataljoni ning Scoutspataljoni ajateenijate vastused. Mõnede nimetatud üksuste puhul oli seal teenistuses olnud vastajaid väga vähe ning seetõttu ei oleks mõttekas nende hinnanguid eraldi jaotusena välja tuua.

ajateenistust tugevamana, enesekindlamana, targemana). Samuti kirjeldada teenistusperioodi vältel saadud karistusi ning anda hinnang määrusteväliste suhete esinemisele väeüksuses.

Hinnates väeüksuse kaadrikaitseväelaste tegevust, on üldine printsiip, et kõrgema auastmega ohvitserid/alohvitserid saavad ajateenistuse läbinutelt kõrgemaid hinnanguid. Kõige kriitilisemad ollakse ajateenijatest allohvitseride suhtes ning positiivseimaid hinnanguid saavad väeüksuste ülemad. Selline jaotuste dünaamika, mis esines ka 2007. ja 2008. aasta uuringute tulemustes, on tingitud tõenäoliselt asjaolust, et kõrgema auastmega ohvitseride/ allohvitseridega puutuvad ajateenijad oluliselt vähem kokku kui allohvitseride/ajateenijatest allohvitseridega, mistõttu on ka põhjusi nende tegevuse üle nurisemiseks vähem.

Mullusega võrreldes on rahulolu väeüksuste personali tegevusega vähenenud ja seda kõikide kaadrikaitseväelaste rühmade puhul. Kõige enam on hinnangute keskmine langenud kaadrikaitseväelastest nooremallohvitseride puhul.

Tabel 10. Keskmised hinnangud väeüksuste kaadrikaitseväelastele

	Kõik	Staabi- ja side-pataljon	Vahi-pataljon	Viru JVP	Kuperjanovi JVP	Kirde KRK Tapal asuvad pataljonid	Kaitseväe Logistika-keskus	Mereväe-baas	1. Jalaväe-brigaad
Kaadrikaitseväelastest vanemohvitserid	2,15	2,10	2,19	2,11	2,04	2,17	2,65	2,13	2,41
Kaadrikaitseväelastest nooremohvitserid	2,45	1,90	2,23	2,30	2,42	2,75	3,00	2,56	2,53
Kaadrikaitseväelastest vanemallohvitserid	2,43	2,02	2,61	2,37	2,37	2,49	2,77	2,78	2,29
Kaadrikaitseväelastest nooremallohvitserid	2,72	2,50	2,54	2,80	2,70	2,90	2,74	2,81	2,58
Väeosa ülem	1,89	2,05	2,00	1,87	1,54	1,89	2,87	2,40	2,74
Ajateenijatest allohvitserid	2,81	2,68	3,09	3,06	2,74	2,82	2,22	2,56	2,66

Vastuste jaotumine erinevate skaalaväärtuste lõikes („1” – Väga hea; „5” – Väga halb) on toodud aruande lisan olevates tabelites.

Hinnangutest ajateenistuse erinevatele aspektidele (vt tabel 11) nähtub, et ajateenistust kaitseväes iseloomustavad eelkõige head ajateenijate vahelised suhted, head elamistingimused ning maitsev söök. Nurisetakse kõige enam vaba aja veetmise, koduste küllastamise ja sportimisvõimaluste üle.

Üksuste lõikes hinnangute keskmisi kõrvutades tunduvad olmetingimused olema kõige kriitilisemad Mereväebaasis ja Vahipataljonis. Neist viimase puhul olid hinnangud elu-olule kõige madalamad ka eelmisel aastal. Keskmisest positiivsemaid hinnanguid andsid enam Kuperjanovi Jalaväepataljonist reservi arvatud noormehed, kes olid eriti rahul elamistingimuste, sportimis- ja vaba aja veetmise võimalustega.

Möödunud aasta tulemustega võrreldes on selgelt näha rahulolu hinnangute keskmiste tõusu elamis-, sportimis- ja vaba aja veetmise tingimustega osas. See annab tõestust, et noormehed väärtustavad kaitseväe poolseid investeeringuid hoonestuse ja olmetingimuste parandamiseks väeüksustes.

Tabel 11. Keskmised hinnangud ajateenistuse erinevatele külgedele

	Kõik	Staabi- ja sidepataljon	Vahipataljon	Viru JVP	Kuperjanovi JVP	Kirde KRK Tapal asuvad pataljonid	Kaitseväe Logistika-keskus	Mereväebaas	1. Jalaväebrigad
Väljaõppe tase	2,36	2,57	2,28	1,93	2,31	2,56	2,68	2,41	2,48
Elamistingimused	1,93	2,30	3,10	1,92	1,49	1,61	2,17	2,67	2,09
Toitlustamine	1,98	1,36	2,68	2,86	1,79	1,42	1,87	2,67	1,82
Meditsiiniabi	2,13	2,12	2,00	2,22	2,17	2,10	2,04	2,31	1,97
Sportimisvõimalused	2,34	2,61	2,53	3,53	1,59	2,48	2,52	2,78	2,24
Suhted teiste ajateenijatega	1,78	1,57	1,81	1,88	1,78	1,82	1,65	2,17	1,82
Suhted ülematega	2,28	2,07	2,37	2,22	2,24	2,36	2,48	2,44	2,32
Võimalused vaba aja veetmiseks	3,00	2,98	3,46	3,34	2,54	2,95	3,48	3,71	3,26
Võimalused küllastada koduseid	2,50	2,37	2,51	2,15	2,41	2,77	2,48	2,76	2,50

Reservväeaste hinnangud viieballisel skaalal, kus „1” tähendab „Väga hea” ja „5” „Väga halb”.

Kutsealuste ootused kõikidele loetletud ajateenistuse aspektidele on väga kõrged. Väga suur osa vastajatest peab tegureid väga või küllaltki oluliseks (skaalaväärtused „1” või „2”). Hinnangute keskmine väärtus varieerub 1,35-st (toitlustamine, meditsiiniabi) kuni 1,59-ni (suhted ülematega).

Tabel 12. Keskmised ootused ajateenistuse erinevatele külgedele

	Keskmine	Oluline ("1" v. "2")	Tähtsusetu ("4" v. "5")
Väljaõppe tase	1,44	86%	2%
Elamistingimused	1,5	87%	2%
Toitlustamine	1,35	91%	2%
Meditsiiniabi	1,35	91%	2%
Sportimisvõimalused	1,47	88%	3%
Suhted teiste ajateenijatega	1,53	87%	3%
Suhted ülematega	1,59	87%	3%
Võimalused vaba aja veetmiseks	1,52	85%	3%
Võimalused küllastada koduseid	1,45	85%	3%

Kutsealuste hinnangud viieballisel skaalal, kus „1” tähendab „Väga oluline” ja „5” „Täiesti tähtsusetu”.

Ajateenistust alustavate noormeeste ootused elu-olule kaitseväes on püsinud kõigil küsitluse teostamise aastatel oluliste muutusteta kõrged.

Neli viiendikku ajateenistuse läbinutest leiab, et ta on peale väljaõpet füüsiliselt tugevam ja enesekindlam ning 62% tunneb end ka targema ja vaimselt arenenumana.

Samas 11% reservväelastest aga nendib, et sõjaline väljaõpe ei ole tõstnud tema füüsilist vormi, 7% hinnangul ei ole see panustanud nende enesekindluse tõusu ning koguni viiendik ei ole omandanud ajateenistuse käigus teadmisi/oskusi, mis annaks neile alust tunda end targemana ja vaimselt arenenumana.

Tabel 13. Kas tunnete, et olete peale ajateenistuse läbimist...

	Kõik	Staabi- ja sidepataljon	Vahipataljon	Viru JVP	Kuperjanovi JVP	Kirde KRK Tapal asuvad pataljonid	Kaitseväe Logistika-keskus	Mereväe-baas	1. Jalaväe-brigaad
Füüsiliselt tugevam									
Jah	83%	77%	85%	84%	86%	82%	78%	72%	76%
Ei	11%	16%	13%	13%	8%	11%	22%	22%	15%
Enesekindlam									
Jah	80%	80%	85%	86%	81%	75%	78%	77%	74%
Ei	7%	9%	4%	7%	6%	7%	4%	11%	15%
Targem, vaimselt arenenum									
Jah	62%	57%	66%	63%	61%	60%	52%	67%	68%
Ei	20%	25%	14%	21%	22%	22%	17%	17%	9%

Kuigi mullusega võrreldes on määrustikuväliste suhete esinemist täheldatud mõnevõrra enam, ei ole need kaitseväes levinud. 53% ajateenistuse läbinutest väidab, et nad ei ole kogenud teisest rahvusest ajateenijate alandavat kohtlemist, 47% ei ole kokku puutunud alandava kohtlemisega ülemate poolt ning 36% ei ole kogenud ka alandavat kohtlemist ajateenijate omavahelistes suhetes.

Eelmise aastaga võrreldes on suurenenud nende noormeeste hulk, kes on ajateenistuse jooksul puutunud kokku ajateenijate alandava kohtlemisega ülemate poolt (22%, 2008. aastal 16%) ning ka määrustikuväliste suhetega ajateenijate vahel (16%, 2008. aastal 10%).

Tabel 14. Kas puutusite ajateenistuses kokku ajateenijate alandava kohtlemisega?

	Kõik	Staabi- ja sidepataljon	Vahipataljon	Viru JVP	Kuperjanovi JVP	Kirde KRK Tapal asuvad pataljonid	Kaitseväe Logistika-keskus	Mereväe-baas	1. Jalaväe-brigaad
Teiste ajateenijate poolt	2,82	2,66	2,74	2,93	2,92	2,72	2,65	2,67	3,06
Ülemate poolt	2,57	2,20	2,44	2,79	2,52	2,57	3,04	2,53	2,91
Rahvuse tõtu	2,44	2,02	2,23	2,27	2,40	2,66	2,87	2,13	3,24

Hinnati viiepallises skaalal, kus „1” oli „Mitte kunagi” ja „5” „Väga sageli”.

Varasematel aastatel on muulastest reservväelased eestlastega võrreldes märgatavalt enam puutunud kokku alandava kohtlemisega rahvuse tasandil ning mõnevõrra enam on kogetud ka alandavat kohtlemist ülemate poolt. Käesoleva aastal on erinevused rahvuse tõttu alandava kohtlemisega kokkupuutumise osas oluliselt väiksemad, kuivõrd mitteeestlastest reservväelastest on seda kogenud 19% ning eestlastest 13% (eelmisel aastal vastavalt 27% ja 11%). Pigem võib öelda, et määrustikuväliseid suhteid on sel aastal enam täheldanud eestlastest reservväelased.

18% eesti noormeestest on kokku puutunud alandava kohtlemisega ülemate poolt (muulastest 8%) ning 23% on kogenud alandavat kohtlemist ajateenijate omavahelistes suhetes (muulastest 15%).

Ajateenistuse jooksul sai korduvalt karistada 6% ning kord-paar pidi karistust kandma 38% reservi arvatutest. Vene noormeeste seas oli karistatuid enam – vastavalt 19% ning 42%. Kartseriga pidi tutvust tegema 2% väljaõppe läbinutest, vene noormeestest 4%. Ülejäänud juhtudel nuhelti korrarikkujaid plaanivälise toimkonna või muu karistuse määramisega.

2009. aastal reservi arvatute hulgas oli varasemate aastatega võrreldes enam neid, kes olid ajateenistuse jooksul korra või paar korda rikkunud ning karistada saanud (38%). Aasta varem oli kõnealuste noormeeste hulk 21% ning üleelmisel 23%.

Küsitluse käigus uuriti kevadel reservi arvatud noormeestelt ka seda, mil määral anti neile teavet nende õigustest ja kohustustes reservväelastena ning kuidas nad suhtuvad võimalikku reservväelaste õppekogunemisel osalemisse.

Pooled väljaõppe läbinutest leidis end piisavalt informeeritud olevat reservväelase õiguste ja kohustuste osas ning kolmandik oli saanud mõningal määral teavet antud küsimustes. 18% ajateenistuse läbinud noormeestest informeeriti neid aga ebapiisavalt või ei tutvustatud neile teenistusjärgseid õigusi ja kohustustusi üldse.

Tabel 15. Kas ajateenistusest lahkumisel anti Teile informatsiooni õigustest ja kohustes reservväelasena?

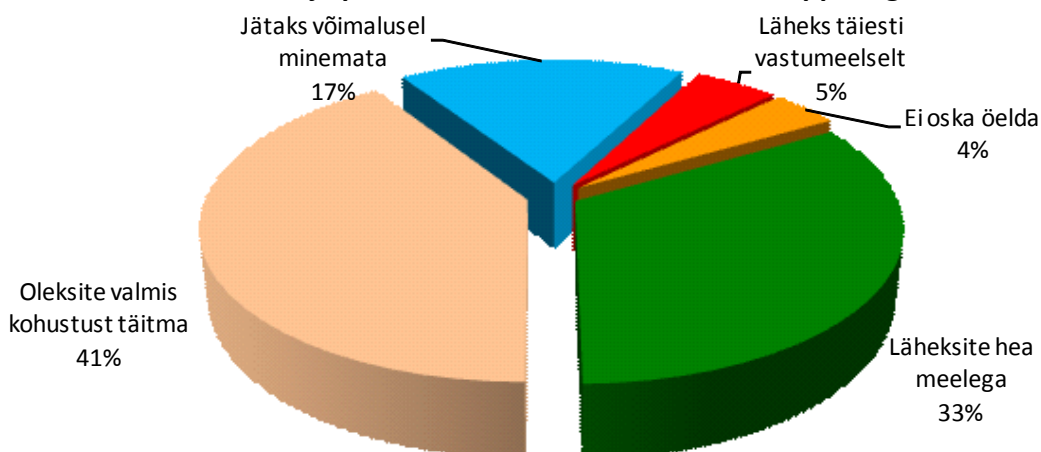
	Kõik	Staabi- ja side-pataljon	Vahi-pataljon	Viru JVP	Kuperjanovi JVP	Kirde KRK Tapal asuvad pataljonid	Kaitseväe Logistika-keskus	Mereväe-baas	1. Jalaväe-brigaad
Täiesti piisavalt	49%	16%	54%	45%	58%	60%	17%	28%	27%
Mõningal määral	31%	39%	26%	31%	31%	30%	30%	17%	38%
Ebapiisavalt või üldse mitte	18%	45%	18%	20%	10%	8%	52%	56%	35%

Väljaõppe läbinud noormeeste teavitamisega paistab olevat kehv seis Staabi- ja sidepataljonis, Kaitseväe Logistikakeskuses ning Mereväebaasis. Viimase väeosa puhul olid teavitamistegevuse alased hinnangud väga madalad ka varasematel aastatel, kuivõrd 2007. aastal pidas informatsiooni ebapiisavaks või täiesti puudulikuks 75% ning 2008. aastal 47% Mereväebaasist reservi arvatutest.

Kui värskelt reservi arvatud noormehi mõne aja pärast kutsutaks õppekogunemisele, siis 1/3 läheks sinna hea meelega. 41% oleks valmis täitma oma kohust riigi ees, samas kui viiendik jätkaks võimaluse korral minemata või osaleks õppekogunemisel täiesti vastumeelselt.

Sarnaselt varasemate aastate küsitlustulemustele on valmisolek peale ajateenistuskohustuse täitmist sõjaväelisel täiendõppel osalemiseks tugevalt korreleeritud sellega, kuivõrd jäadi rahule ajateenistusega ning millise meelestatusega ajateenistust kutsealusena alustati. Mida positiivsema meelestatusega mindi ajateenistusse või mida paremad on muljed teenistusajast, seda suurem on noormehe valmisolek tulevikus täiendavatel sõjalistel õppustel osalemiseks.

Joonis 10. Kui Teid mõne aja pärast kutsutakse reservväelaste õppekogunemisele, siis kas Te...

Ajateenistuse läbinud noormeeste valmisolek tulevikus täiendavatel õppustel osalemiseks on aasta-aastalt veidi tõusnud. 2007. aastal reservi arvatutest oleks hea meelega õppekogunemistel osalenud viiendik ning oma kohust oli valmis täitma 40%. 2008. aastal olid vastavad näitajad 23% ning 36%. Jooniselt 10 on näha, et tänava oli mõlema hinnangu väljendajate osakaal suurem.

Tabel 16. Valmisolek osaleda reservväelasena õppekogunemistel

	Kõik	Staabi- ja sidepataljon	Vahipataljon	Viru JVP	Kuperjanovi JVP	Kirde KRK Tapal asuvad pataljonid	Kaitseväe Logistika-keskus	Mereväebaas	1. Jalaväebrigaad
Läheksite hea meelega	33%	25%	34%	34%	26%	48%	26%	17%	44%
Oleksite valmis kohustust täitma	41%	48%	49%	34%	45%	32%	44%	33%	32%
Jätaks võimalusel minemata	17%	18%	13%	18%	21%	12%	22%	17%	31%
Läheks täiesti vastumeelselt	5%	5%	1%	6%	5%	5%	9%	17%	3%

4 Valmisolek teenistuseks elukutselise kaitsevaelasena

Ettepaneku jätkata lepingulises teenistuses kaadrikaitsevaelasena said käesoleval aastal vaid 41% küsimustiku täitnud reservi arvatutest. Varasematel aastatel on taoline ettepanek tehtud enam kui 3/4-le küsitluses osalenud reservväelastest.

Suure tõenäosusega ei ole tegevteenistusse asumise ettepanekute vähesuse põhjuseks ajateenijate oskuste ja võimete madal kvaliteet käesoleval aastal. Pigem tuleneb see üldisest majanduse madalseisust ning sellest tulenevalt kaitseväge märgatavalt vähenenud võimalustest personali värbamise osas.

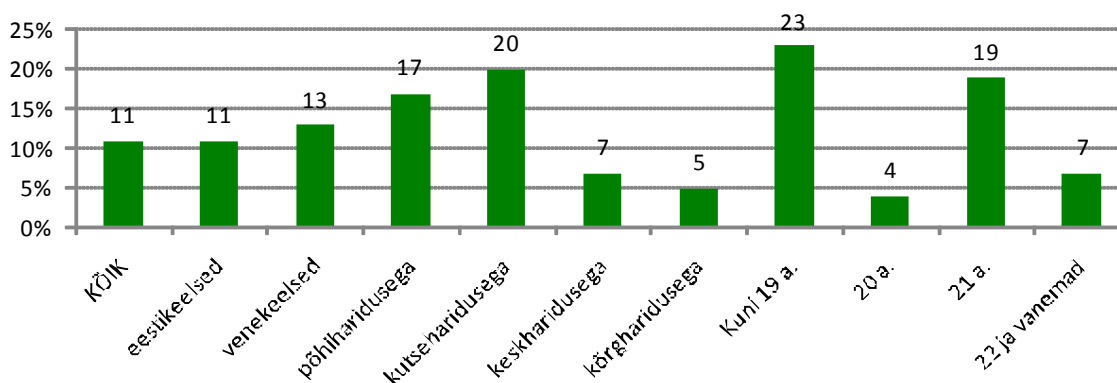
Üksuste lõikes pakuti ajateenijatele mõnevõrra enam võimalust jääda peale ajateenistust kaitseväeteenistusse Mereväebaasis ja 1. Jalaväebrigadis.

Neist, kellele siiski tegevteenistuseettepanek tehti, reageeris sellele positiivselt 11% ehk vaid 29 noormeest. Seda näitajat ei tohi tõlgendada siiski kui tegevteenistusse asumise ettepanekuga nõustumise üldist protsenti. Postiküsitlusele vastanute hulgas võisid olla ebaoproportsionaalselt esindatud noormehed, kes on positiivselt või siis negatiivselt meelestatud kaadrikaitsevaelase elukutse suhtes.

2008. aastal reageeris tegevteenistuseettepaneku saanutest sellele positiivselt 7%. Siiski ei ole kaadrikaitsevaelase elukutsest huvitatute üldise osakaalu muutuse võrdluse kontekstis korrektne kõrvutada tänavust nõustujate osakaalu mulluse tulemusega, kuivõrd konkreetne individide arv, kellele teenistuse jätkamise ettepanek tehti, on oluliselt erinev.

Ettepanekuga nõustujate hulgas oli enam 18 ja 19-aastaseid ning põhi- või kutseharidusega noormehi.

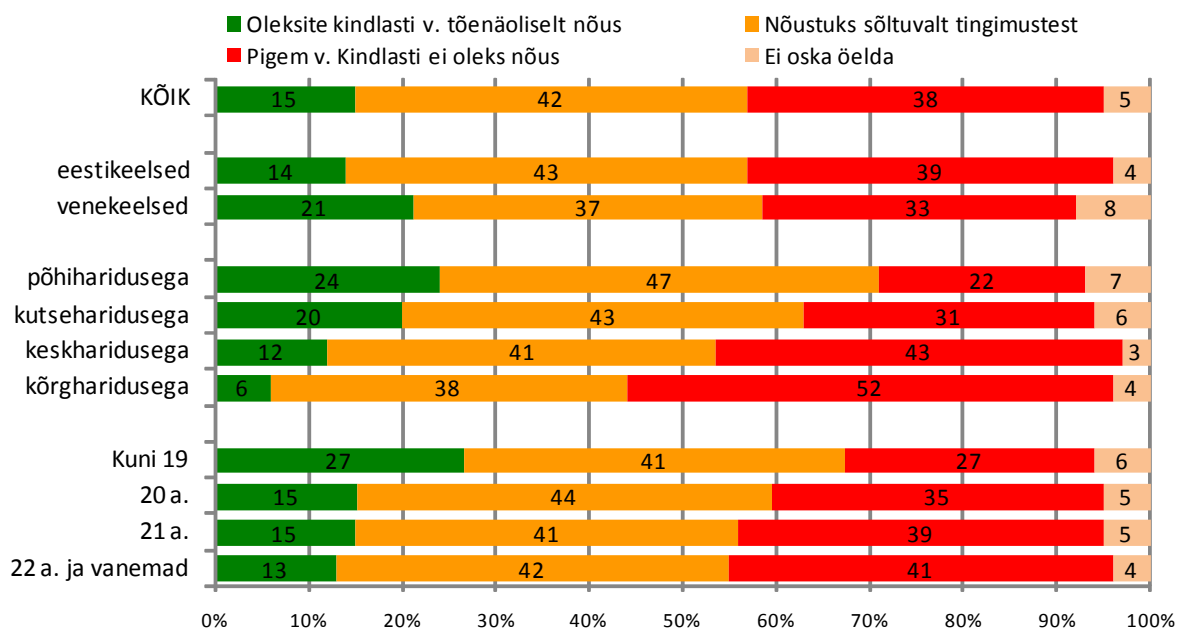
Joonis 11. Vastasid jaatavalt ettepanekule jätkata teenistust kaadrikaitsevaelasena

Eelnevatel aastatel on selgelt välja joonistunud põhikooli lõpetanud noormeeste suurem huvi kaadrikaitsevaelase elukutse vastu, kuid tänavu on ettepanekuga nõustujaid kutse- ja põhiharidusega poiste seas küllaltki võrdselt.

Nii kutsealustelt kui reservväelastelt uuriti küsitluse raames, kuidas nad reageeriksid, kui neile mingi aja möödudes tulevikus tehtaks ettepanek asuda teenistusse elukutselise kaitsevaelasena. Ajateenistusse läbinutest 9% oleksid taolise ettepanekuga tulevikus kindlasti nõus ning 8% nõustuksid tõenäoliselt. Väljaõppesse alles siirduvate noormeeste hinnangud olid suhteliselt sarnased (vastavalt 6% ja 9%).

Joonis 12. **Kui Teile tehakse tulevikus ettepanek asuda teenistusse kaadrikaitseväelasena, siis kas Te...**

Põhimõtteline valmisolek tulevikus ühineda kaitseväe teenistujate ridadega on seda suurem, mida noorem või vähem haritud on vastaja. Kõrgharidusega respondentidest enam kui pooled pigem või kindlasti ei kaaluks võimalust hakata elukutseliseks kaitseväelaseks.

Respondentidelt, kes kindlasti ei oleks nõus hakkama kaadrikaitseväelaseks või pigem ei kaaluks sellist võimalust (kokku 40% küsitlustest), paluti märkida, millest tulenevalt nad ei sooviks sellist ettepanekut vastu võtta. Vabade vastusena toodi välja põhjuseid erinevatest valdkondadest.

Enam kui kolmandik põhjuse märkinutest (36%) tõi välja, et nende jaoks on militaarvaldkond, kaitseväelase elukutse ja kõik sellega seondud ebahuvitav või lausa vastumeelne. 14%-l juhtudest oli põhjuseks teised karjääriplaanid tulenevalt juba omandatud või omandamisel olevast erialast. Kümnendik märkis, et kaitseväes makstav teenistustasu on liialt madal ning karjäärivõimalused ei ole samuti ahvatlevad. Kaitseväelase elukutse on vastumeelne ka seetõttu, et ollakse põhimõtteline relvade vastane (7%) või siis ei sobi kaitseväeline korraldus, selged alluvussuhted ja määrustikuga reglementeeritus (7%). Oli ka neid, kelle silmis ei ole kaitseväe ning kaitseväelase elukutse maine nii hea, et mõjuda atraktiivsena (6%). Põhjuseks nimetati ka pooleli olevaid õpinguid (5%), juba olemasolevat töökohta, millest ei soovita loobuda (5%) ning kaitseväelase elukutsega kaasnevat piirangut eraelulisele vabadusele ja pereelule (5%). Üksikutele juhtudel märgiti ka usulisi kaalutlusi, halbu kogemusi ajateenistuse raames ning ka seda, et kaitseväelase elukutse on liialt ohtlik.

Suur hulk vastajatest kaaluks elukutselise kaitseväelase karjäärivalikut sõltuvalt tingimustest, mida neile pakutakse. Et teada saada, mis võiksid olla motivaatoriteks, paluti noormeestel viiepallisel skaalal hinnata erinevate aspektide olulisust, mis võiks mõjutada otsuse langetamist kaitseväega liitumise kasuks.

Järgnevalt on ära toodud hinnanguteskaala keskmised võrdlusena nende vastajate puhul, kes tõenäoliselt või kindlasti oleks valmis kutseliseks sõjaväelaseks saada ning nende jaoks, kes kaaluksid kaadrikaitseväelaseks hakkamise võimalust just sõltuvalt pakutavatest tingimustest.

Tabel 17. Millised on Teie jaoks olulised tingimused, et nõustuksite teenima elukutselise kaitsevaelasena?

	KÕIK	Nõustuks kindlasti v. tõenäoliselt	Nõustuks sõltuvalt pakutavatest tingimustest
Keskmisest suurem teenistustasu	1,49	1,64	1,4
Võimekad ja mõistlikud ülemad	1,51	1,48	1,43
Head suhted teenistuskaslastega	1,58	1,48	1,52
Võimalused enesetäiendamiseks, koolituse saamiseks	1,61	1,4	1,5
Head elamistingimused	1,64	1,75	1,57
Eripension	1,64	1,76	1,56
Karjäärivõimalused	1,64	1,46	1,53
Võimalused sisukaks vaba aja veetmiseks	1,83	1,86	1,82
Paindlikud lepingutingimused	1,93	2,17	1,94
Pikk puhkus	2,09	2,28	2,11
Osalemine välismissioonidel	2,75	2,03	2,67

Hinnati viiepallisel skaalal, kus „1” tähendas „See kindlasti” ja „5” „See küll mitte”.

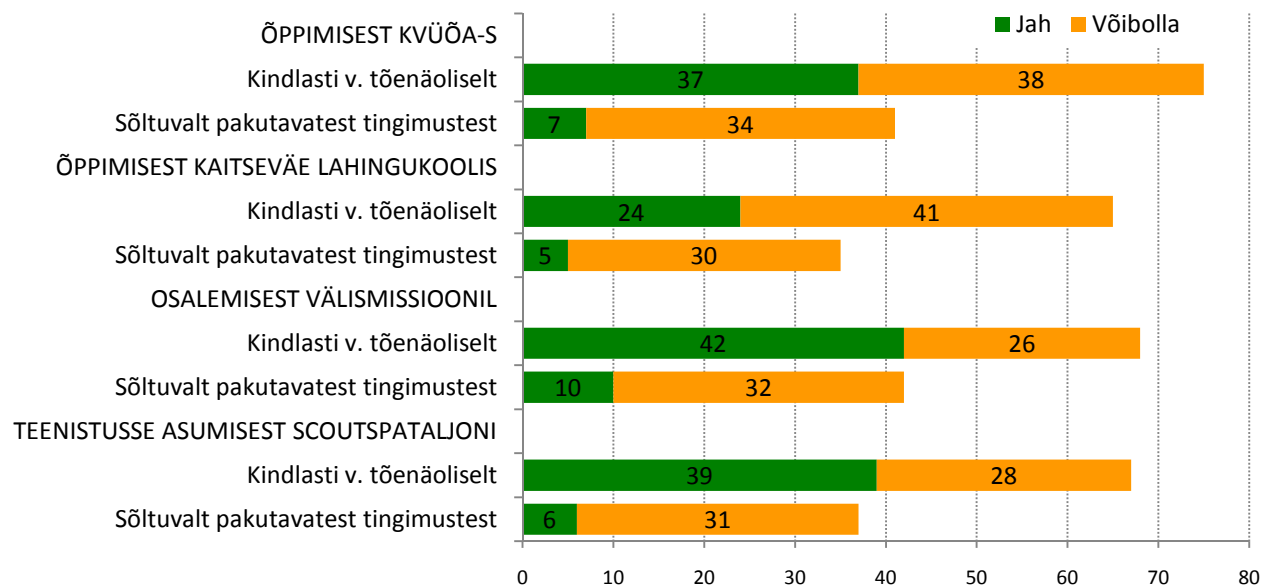
Noormehed, kes kaaluksid suurema või väiksema meelekindlusega tulevikus võimalust teenida kaadrikaitsevaelasena, väärtustavad enam aspekte, mis on seotud karjääri, enesearendamise ja –täiendamisega, seda siis kas koolituste käigus või välismissioonil osaledes. Need, kes lähtuksid kaitsevaelase elukutse valikul pakutavatest tingimustest, peavad oluliseks just materiaalseid aspekte – teenistustasu suurus, elamistingimused, eripension, puhkus ning võimalus teenistussuhet operatiivselt lõpetada.

Kirjeldataud fookuste erinevused aspektide väärtustamisel on ilmnenu ka kahe eelneva küsitlusaastate tulemustes.

Tulevikus sõjaväelase elukutset kaaluvate noormeeste suuremat orienteeritust enesearendamisele ja –täiendamisele kaitsevaelasena kinnitab ka nende suurem valmisolek asuda õppima sõjaväelistesse õppeaustustesse, osaleda välismissioonil või asuda teenistusse Scoutspataljoni (vt joonis 13). Võrdlusena on ära toodud sõjaväelase elukutset tingimustest lähtuvalt kaaluvate noormeeste hinnangute jaotused.

Sõjalise hariduse omandamise ning Scoutspataljoni teenima asumise vastu on huvi eelmise aastaga võrreldes veidi suurenenud, seda peamiselt just Kaitseväe Lahingukoolis allohvitseri kutse omandamise ja Scoutspataljoni teenistusse asumise osas. Küsimust välismissioonil osalemise plaanide kohta möödunud aasta küsitluses ei olnud.

Joonis 13. Kas oleksite tulevikus huvitatud....

Tulevikus sõjaväelist karjääri kindlasti või tõenäoliselt planeerivate kutsealuste ja reservväelaste suhtumises sõjalise hariduse ja teenistusliku kogemuse omandamisse on teatud erinevused.

Tabel 18. Kas oleksite tulevikus huvitatud...

	Kõik vastajad	Reservväelased, kes kindlasti v. tõenäoliselt oleks nõus teenistust jätkama (16%)	Kutsealused, kes kindlasti v. tõenäoliselt oleks nõus teenistust jätkama (15%)
Sõjaväelise kõrghariduse /ohvitseri-kutse/ omandamisest KVÜÕA-s			
Jah, kindlasti	9%	36%	38%
Jah, võib-olla	24%	34%	40%
Pigem ei või kindlasti mitte	7%	13%	3%
Sõjaväelise kutsehariduse /allohvitseri-kutse/ omandamisest Kaitseväge Lahingukoolis			
Jah, kindlasti	5%	16%	30%
Jah, võib-olla	30%	39%	43%
Pigem ei või kindlasti mitte	28%	25%	11%
Osalemisest välismissioonil			
Jah, kindlasti	10%	39%	44%
Jah, võib-olla	32%	23%	28%
Pigem ei või kindlasti mitte	30%	17%	13%
Teenistusse asumisest Scoutspataljonis			
Jah, kindlasti	6%	52%	30%
Jah, võib-olla	31%	19%	34%
Pigem ei või kindlasti mitte	28%	14%	13%

Noormehed, kellel juba ajateenistusse minnes on valmisolek jätkata tulevikus teenistust kutselise sõjaväelasena, kalduvad olema positiivsemalt meelestatud välismissioonil osalemise ja sõjaväelise hariduse omandamise, eriti just allohvitseri kutse omandamise suhtes.

Eelneva aastaga võrreldes on suurenenud erinevused kaitseväelase karjääri planeerivate kutsealuste ja reservväelaste hinnangutes allohvitseri kutse omandamise plaanide osas, kuid vähenenud ohvitseriks õppimise küsimuses.

Viimati mainitud asjaolu võib olla seotud 2008. aasta II poolel ja 2009. aasta alguses värbamiskeskuse ja KVÜÕA poolt tehtud aktiivse teavitustööga õppimisvõimaluste ja -tingimuste kohta Kõrgemas Sõjakoolis. Esinemas käidi nii kutsealustele riigikaitseõpetuse tundides gümnaasiumide lõpuklassides kui ka ajateenijatele erinevates väeüksustes.

Edasise teavitustöö kavandamise huvides oli käesoleval aastal lisatud ankeeti ka väited KVÜÕA kohta, selgitamaks kooli kuvandit sihtrühmas ning samuti uuriti, mis suurendaks noormeeste huvi sõjaliste erialade õppimise vastu.

Tabel 19. Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused...

	KÕIK	Kutsealused	Reservväelased
...on üks kõrgkool paljude hulgas	2,37	2,49	2,20
...on kinnine militaarne kool	2,94	2,88	3,02
...annab väga hea juhtimishariduse ja praktilised militaar-teadmised	2,08	2,13	2,00
...sobib vaid neile, kes on pühendunud sõjaväelisele karjäärile	2,07	2,20	1,88
...on väga heade õppevahendite ja -tingimustega kõrgkool	2,39	2,54	2,17

Hinnati viiepallisel skaalal, kus „1“ tähendas „Nõustun täielikult“ ja „5“ „Ei nõustu üldse“.

KVÜÕA-d peetakse peasjalikult militaarset karjääri planeerivale õppurile sobivaks kooliks, kust saab väga hea juhtimisalase kõrghariduse, mille lisaväärtuseks on praktilised teadmised juhtimisest militaarsfääris. Vastajate seas ei ole levinud arusaam KVÜÕA-st kui kinnisest militaarsest koolist vaid pigem peetakse seda üheks paljudest kõrgharidust andvatest õppeasutusest. Suhteliselt kõrgelt hinnatakse kooli varustatust ja õpitingimusi.

Noormehed, kellel on plaanis kindlasti või tõenäoliselt asuda KVÜÕA-s ohvitseri kutset omandama, hindavad ootuspäraselt kooli haridustaset, õppevahendeid ja -tingimusi keskmisest märgatavalt kõrgemalt. Tulevased kadeti kandidaadid peavad keskmiselt enam kooli kinniseks militaarasutuseks, mis aga nende nägemuse kohaselt sobib siiski kõigile õppuritele, mitte pelgalt sõjaväelisele karjäärile pühendunutele.

Alates käesoleva aasta kevadest on KVÜÕA sisseastumiskatseid sooritada enne ajateenistuse läbimist. Seetõttu on vajalik senisest enam panustada teavitustööle gümnaasiumi lõpuklassides, kuivõrd õigeaegne ja objektiivne info võib osutada kaalukeeleks tulevikus sõjaväelise haridustee valikul. Sellest lähtuvalt panustab ka värbamiskeskus senisest aktiivsemalt keskkoolide/gümnaasiumide aga ka kutsekoolide külastamisele.

Küsitletute poolt toodi sõjaliste erialade õppimise vastu huvi suurendamise võimalustena välja erinevaid aspekte. Leiti, et kõige enam tõstaks sõjaliste erialade atraktiivsust nende erialade

Õppimisega seonduvad rahalised või materiaalsed hüved. Suur stipendium õpingute ajal, keskmisest suurem teenistustasu, sotsiaalsed garantiid ja kõikvõimalikud muud riigi- või kaitseväepoolsed hüved, eelised ja toetused – neid aspekte märgitakse kõige sagedamini huvitatuse suurendajatena (25%).

Militaarsest haridusest huvitatuse tõstmisel nähakse kandvat rolli ka teavitustööl (20%), kuivõrd vastajate hinnangul sõltub huvi suuresti just teadlikkusest. Leitakse, et kaitseväe elust-olust ja sõjaväelise hariduse omandamise võimalustest on infot vaja jagada nii ajateenistuse eelsel ajal, ajateenistuses olles kui ka reservi arvatud noormeeste seas.

Tulevaste kutsealuste puhul peetakse üheks olulisemaks infoallikaks riigikaitseõpetust koolides. Uuringus osalejad on arvamusel, et väga oluline on riigikaitseõpetuse keskkoolides/gümnaasiumides kohustuslikuks muutmine. Samuti tuleks panustada riigikaitse tundide sisukuse ja atraktiivsuse tõstmisele, kutsudes esinema kaitseväelasi, inimesi KRA-st ja värbamiskeskusest, kes jagaksid õpilastega oma kogemusi, täpsemat infot erialade, teenistusvõimaluste ja muude huvipakkuvate aspektide kohta. Oluliseks peetakse ka riigikaitse teemaliste laagrite korraldamist kooliõpilastele, mis annaks praktilisi kogemusi ja panustaks militaarteemade igapäevaellu integreerimisse.

Teavituse tõhustamist peetakse vajalikuks ka ajateenijate ja reservväelaste osas, seda nii üldise õpivõimaluste reklaami- ja turundustegevusena kui ka erinevate kanalite vahendusel konkreetse info edastusena – erialade täpsem kirjeldus, väljaõppe korraldus, kasutatav tehnika, varustus, õppimistingimused, toetused jms. Konkreetsete teavitusmeetoditena toodi välja loenguid ja värbamiskeskuse külastusi ajateenistuse ajal, avatud uste päevi sõjaväelist haridust andvates koolides, töövarju päevade rakendamist ning erialade kohta videomaterjali laialdasemat levitamist.

Huvi suurendamise kontekstis rõhutati pikema perspektiiviga teavitustöö vajalikkust, mis saab alguse patriootliku kasvatusena vanematekodus, jätkudes teavitustööna koolis ning ka noortelaagrites (Noorkotkad, Kodutütred). Respondendid leidsid, et riigikaitseõpetuse tunnid tuleks lülitada ka põhikooli õppeprogrammi, kasvõi valikainena.

10% noormeeste hinnangul oleks kaalukaks argumendiks sõjaliste erialade valikul kaitseväe kaasaegne varustus sõjatehnika ja muu lahingvarustuse osas, mida kasutatakse ka õpingute praktikas ning tulevikus teenistuses olles. Sõjaväe varustatust õpihuvi tekitajana tähtsustasid eriti just reservi arvatud noormehed, kel võrdlusbaasiks võtta värsked kogemused ajateenistusest.

Ligi kümnendiku hinnangul sõltub huvi kaitseväe ja sõjaliste erialade vastu just sellest, milline on noormeeste väljaõppe kogemused. Seda nii ajateenistuse kui ka hilisema elukutselisena teenistuses olemise puhul. Väljaõppele kuluv aeg peaks olema sisukas, intensiivne ning teostatavad tegevused mõtestatud ning arusaadavad.

Õpingute atraktiivsuse tõstmise variandina pakuti võimalikku koostööd välispartneritega ning selle raames praktikat teostamist välisriigis.

Vähem leidsid sõjaliste erialade õppimise motivaatoritena äramainimist vajadus tõsta kaitseväe kui organisatsiooni ja kaitseväelase elukutse mainet (3%) ning reservväelased tähtsustasid ka kaadrikaitseväelastest instruktorite kompetentsust ning mõistvust ajateenijate suhtes.

5 Hinnangud ajateenistusse kutsumise korraldusele ja suhtlusele KRA-ga

Enne ajateenistusse asumist on noormeestel mitmeid kokkupuuteid KRA-ga. Saades 17-aastaseks jõuavad noormehed kaitseväekohuslase ikka ning nad võetakse KRA poolt arvele kutsealustena, kandes nende andmed kaitseväeteenistuskohustuslike Eesti kodanike riiklikusse registrisse. KRA saadab kutsealustele koju ka sellekohase kirjaliku teate. Lisaks teatele läkitab KRA noormeestele ka infovoldiku „Kutsealuse meelespea”, milles on ära toodud ajateenistusse kutsumisega seonduv vajalik teave. Noormeeste täisealiseks saades, edastatakse neile kutse arstlikusse komisjoni ilmumiseks ning infobrošüür „Ajateenistus”, milles on täpsemalt selgitatud ajateenistuse läbimisega seonduvaid aspekte. Arstlik komisjon tuleb läbida enne ajateenistusse asumist.

Küsitletavatel paluti anda hinnang ajateenistusse kutsumise korraldusele, sellega seonduvate teemade osas saadud info piisavusele ning arstliku komisjoni tööle.

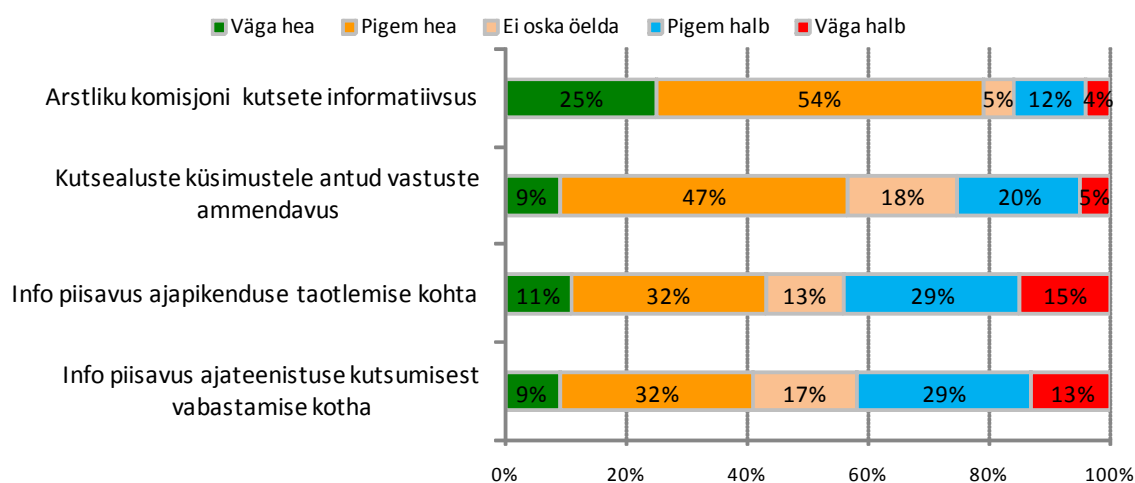
Ajateenistusse kutsumise korraldus

Valdav enamus küsitletutest hindavad KRA tegevust ajateenistusse kutsumisel positiivselt. Täiesti rahule jäi asjade korraldusega 15% ning üldiselt jäi rahule 55% vastajatest. Reservväelaste ja kutsealuste seisukohtades olulisi erinevusi ei olnud, niisamuti ka vastajate emakeele, hariduse või vanuse lõikes.

Veidi enam kui kolm neljandikku vastanutest jäävad rahule arstliku komisjoni kutsetes sisalduva teabega, mis KRA poolt kutsealustele edastatakse teavitamiseks neid meditsiinilise kontrolli toimumise ajast, kohast ning muust asjakohasest spetsiifikast.

Kutse informatiivsusega jäid enam rahule nooremad respondendid. Rahulolematuid hinnanguid andsid enam noormehed, kelle emakeeleks ei olnud eesti keel. Nende puhul võis rahulolematust tuleneda probleemidest riigikeelest arusaamisest, mitte kutsetes sisalduva teabe ebapiisavusest.

Joonis 14. Kuidas olid KRA-s korraldatud ajateenistusse kutsumisega seotud aspektid?

Pooled küsitletutest pidasid oma küsimustele saadud vastuseid enam-vähem või täiesti ammendavateks, samas kui veerand noormeestest ei jäänud saadud infoga rahule. Ligi viiendik ei osanud seisukohta võtta, mis võib tuleneda sellest, et neil ei ole ette tulnud vajadust küsimustega KRA poole pöörduda.

Ajapikenduse taotlemise ja ajateenistusest kutsumisest vabastamise alase informatsiooni piisavust hinnates oli positiivseid ja negatiivseid hinnanguid enam-vähem võrdset. Samas ootuspäraselt

väljendasid ajateenistusest ajapikendust saanud noormehed suuremat rahulolu ajapikenduse taotlemise kohase info piisavusega osas.

Rahulolu arstliku komisjoni tööga ja komisjoni läbimisega seotud sõidu- ja toitlustuskulude hüvitamine

63% küsitletutest jäid arstliku komisjoni tööga väga või pigem rahule. Aastate võrdluses on rahulolu tase arstide tegevusega noormeeste teenistuskõlblikkuse hindamisel jäänud samaks.

Reservväelaste ja kutsealuste seisukohad meedikute töö osas oluliselt ei erinenud. Hinnang arstide tegevusele sõltub aga olulisel määral vastaja vanusest, kuivõrd nooremad respondendid annavad komisjoni tööle positiivsemaid hinnanguid.

Rahulolu meedikute tööga mõjutab ka vastaja suhtumine ajateenistusse minekusse. Neist, kes olid ajateenistuse alustamise osas positiivselt meelestatud, hindasid arstliku komisjoni tegevust väga või pigem heaks 75%; neist, kes läksid ajateenistusse neutraalse suhtumisega 66% ning vastumeelselt ajateenistust alustanud noormeestest jäid komisjoni tööga rahule 44%.

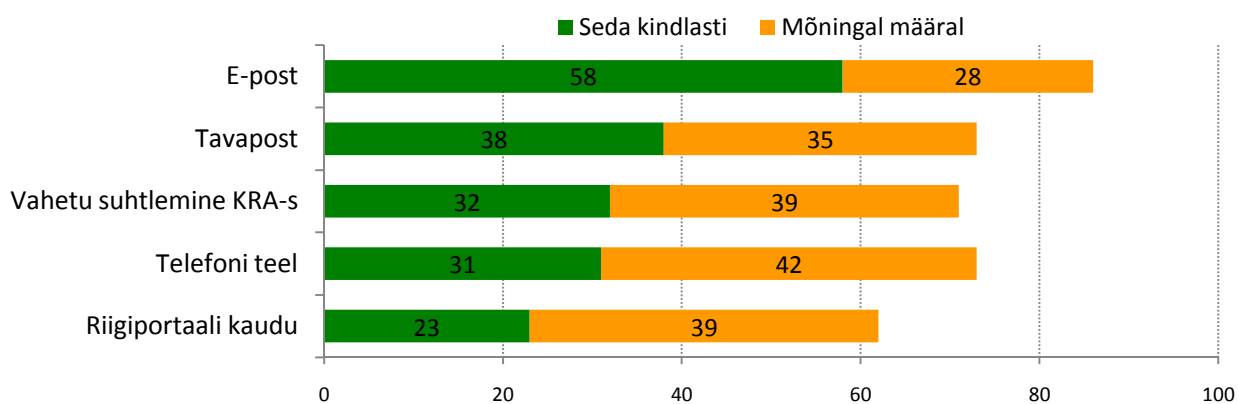
Seoses arstlikus komisjonis käimisega said asjakohaste kulutuste katmiseks hüvitist 89% küsitletutest. Neist 41% peab kõnealuse kompensatsiooni suurust piisavaks. Võrdluseks olgu toodud, et möödunud aastal oli hüvitise suurusega rahulolijaid 36%.

Enam kui pooled hüvitist saanud (52%) soovisid saada suuremas ulatuses toetust sõidu- ja toidukulude katteks. 2% neist, kellele kompensatsiooni oli makstud, pidasid taolise toetuse maksmist täiesti mittevajalikuks ning 7 vastajat pidas makstavat toetust liialt suureks.

Suhtlemine Kaitseressursside Ametiga

KRA-ga suhtlemiseks eelistatakse kõige enam e-posti. Sobivuselt järgnevad infoedastus tavaposti kaudu, KRA kontorisse kohale tulemine ning informeerimine telefoni teel. Selgelt kõige vähem on vastajad valmis suhtlema KRA-ga riigiportaali vahendusel. Kuivõrd selle kanali kaudu on muuhulgas võimalik edastada taotlusi ajapikenduse saamiseks, mida noormehed tegelikkuses aktiivselt kasutavad, võib selle suhtluskanali vähene populaarsus tuleneda muuhulgas asjaolust, et seda kanalit kasutavad ja eelistavad noormehed on saanud ajapikendust ning ei ole asunud veel ajateenistusse. Seega ei ole neil avanenud võimalust olla käesoleva küsitluse vastajaskonna hulgas ja omi eelistusi väljendada.

Joonis 15. Milliseid võimalusi KRA-ga suhtlemisel eelistate?

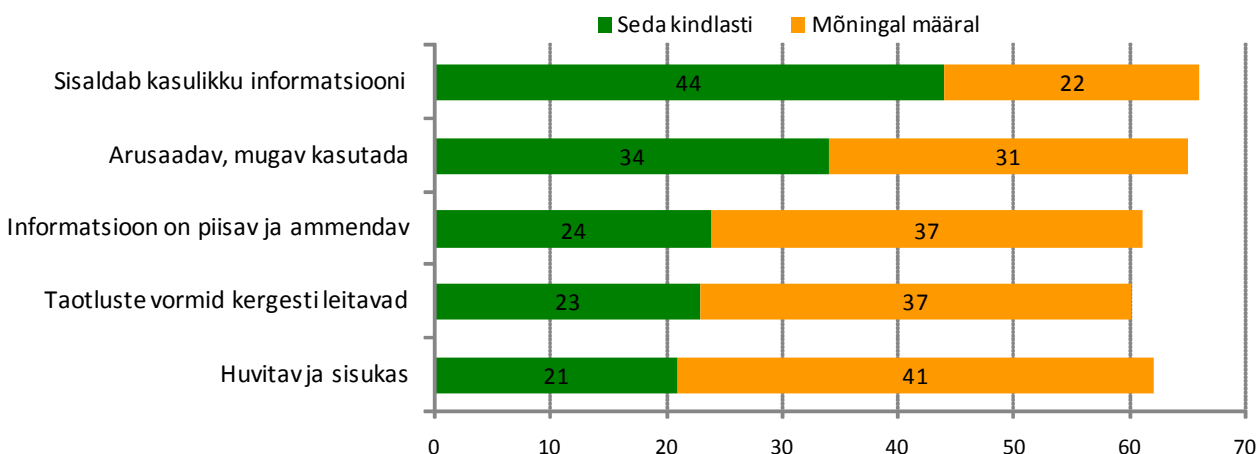
Selged suhtluskanalite eelistused eristuvad vastajate hariduse lõikes. E-posti teel suhtlemist eelistasid eelkõige kesk- ja kõrgharidusega kutsealused (mõlemate puhul vastavalt 63%

vastanutest), samas kui tavaposti kasutamise eelistajaid oli rohkem just madalama haridustasemega noormeeste seas. Ka e-teenuste ehk siis riigiportaali kasutamine suhtluskanalina oli eelistatum just kõrgemalt haritud noormeeste seas. Kirjeldatud seosed hariduse ja suhtluskanalite eelistuste osas ilmnisid nii kutsealuste kui ka reservväelaste puhul.

KRA veebilehe külastatavus ja hinnangud selle sisule

KRA kodulehte on külastanud 69% küsitletutest. Eestlastest on veebilehel käinud 71% ja muulastest 54%. Külastatavus on kõrgeim kõrgharidusega vastajate seas (84%).

Joonis 16. Kuidas hindate KRA veebilehte?

Valdavalt hinnatakse veebilehte etteantud parameetrite lõikes positiivselt. Aastataguste seisukohtadega kõrvutades hinnatakse tänavu kõrgemalt kodulehe kasutusmugavust (eelmisel aastal märkis „Seda kindlasti” 26%) ning kasuliku info sisaldavust („Seda kindlasti” märkis eelmisel aastal 36%). Mullusest positiivsemalt hinnatakse ka taotlusvormide leitavust ja kodulehe huvitavust.

Kirjeldatud hinnangute positiivne dünaamika annab tõendust selle kohta, et KRA poolseid arendustöid kodulehe uuendamisel ja täiustamisel väärtustatakse veebilehe peamiste sihtrühmade hulgas.

Vastajad panid vabas vormis kirja ka soovitusi KRA kodulehe täiendamiseks. Kõige enam peeti vajalikuks detailsema täiendinfo edastamist teenistuskohade ja –tingimuste kohta, seda siis nii kirjelduste, piltide kui ka videomaterjalina. Samuti leiti, et kodulehel võiks olla väljaõppe raames omandatavate erialade täpsemad kirjeldused, mis annaks kutsealustele vajalikku teavet ajateenistusse asumise eel.

Sooviti ka KRA kodulehe tõlkimist vene keelde, eriti just kutsealuste poolt. Samuti taotluste vormide leidmise lihtsustamist nende esilehele paigutamisega ning taotluste esitamise protsessi täpsemat kirjeldamist.

Rohkelt toonitati välja vajadust saada rohkem teavet ajateenistuse eluolu kohta. Konkreetse võimalusena taolist teavet kutsealustele edastada pakuti välja tekitada KRA kodulehele foorum. Selle kaudu saaksid väljaõppe läbinud jagada oma kogemusi ning vastata ka kutsealuste küsimustele ajateenistuse kohta. Samuti oleks foorumi kaudu võimalik esitada küsimusi ka KRA töötajatele.

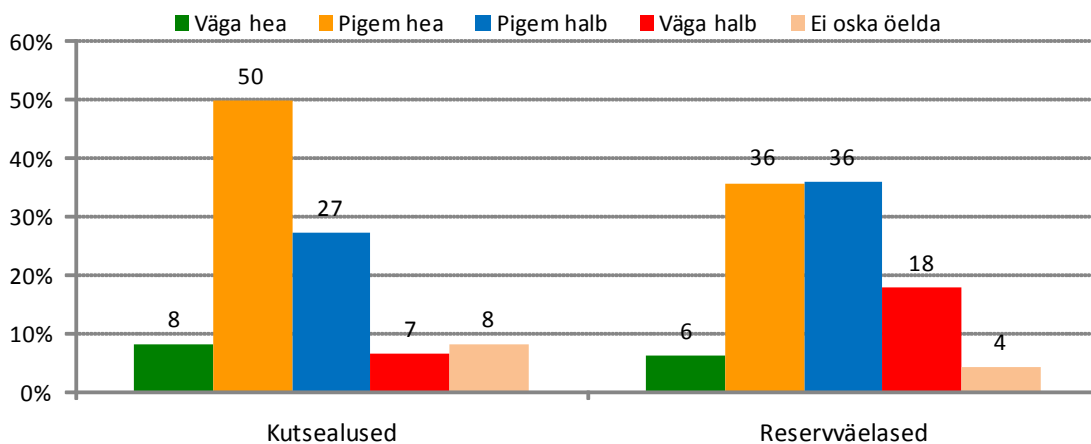
Vabas vormis kommenteerijate hulgas leidis rohkesti ka neid, kes jagasid KRA kodulehele vaid kiidusõnu märkides, et kogu vajalik info on mugavalt leitav ja midagi parandada ei ole vaja.

6 Infovajadused ja infoallikad enne ajateenistusse minekut

Enda teadlikkust elu- ja teenistustingimuste kohta kaitseväes hindasid väga heaks 7% ja heaks 44% küsitletutest. 41% seevastu pidas oma informeeritust halvaks või väga halvaks.

Ajateenistusse kutsutud hindavad oma informeeritust kõrgemalt, kui reservväelased. Tõenäoliselt laseb tegelik kaitseväeelu kogemus enda väljaõppeelseid teadmisi tagantjärgi tublisti tagasihoidlikumana paista.

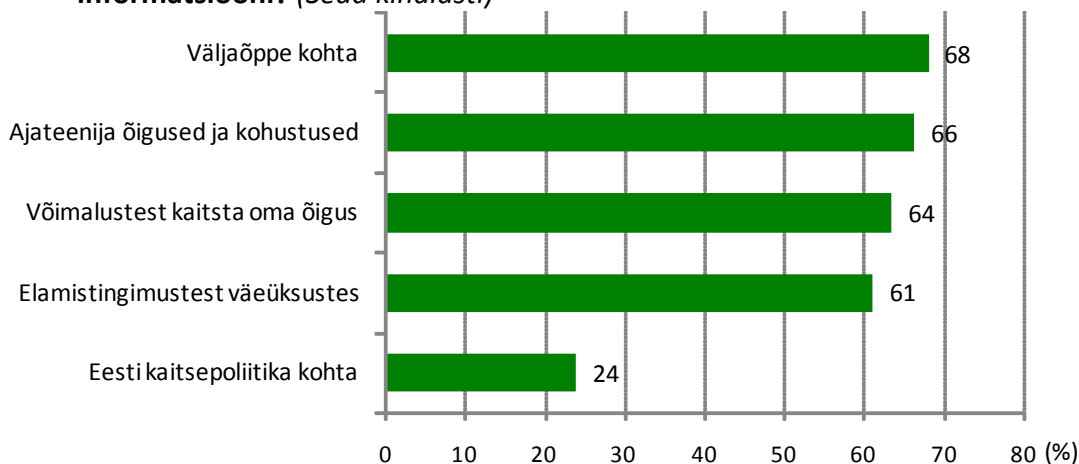
Joonis 17. Milline oli Teie informeeritus elu- ja teenistustingimuste kohta enne ajateenistusse kutsumist?

Noormehed, kelle kooli õppekavas oli riigikaitseõpetus, hindab oma ajateenistuseelset teadlikkust mõnevõrra kõrgemalt. Heaks hindab neist oma teadmisi 55% ja halvaks 39%. Riigikaitseõpetust mitte õppinud vastajate seas pidas oma informeeritust heaks 50% ja halvaks 43%.

Respondentidelt uuriti, millist infot oodatakse enne ajateenistusse minekut. Huvitatud ollakse eelkõige sellest, mis otseselt puudutab eelseisvat teenistust – väljaõpe, ajateenija õigused ja kohustused, võimalus oma õigusi kaitsta ja elamistingimused, mis neid ees ootavad. Vähem ollakse huvitatud riigi kaitsepoliitikast.

Joonis 18. Mille kohta oleksite soovinud enne ajateenistusse minekut saada rohkem informatsiooni? (Seda kindlasti)

Olgugi, et mullusega võrreldes peavad noormehed end käesoleval aastal madalamalt informeeritumaks kaitsevää elu-olu küsimustes, ei soovi nad selle võrra enam teavet ülaltoodud aspektide kohta. Vastupidi aastast-aastasse on täiendava teabe soovid kahanenud.

Reservi arvatutel paluti oma kogemustest lähtuvalt hinnata, millisest infost neil ajateenistusse asumisel vajaka jäi. Kommentaaride hulgas märgiti muuhulgas aspekte valdkondadest, mis on esindatud ka eelpool toodud tabelis – ajateenija õigused ja kohustused (3%), elamistingimused (4%), väljaõppe sisu (4%). Samas oli ka täiendavalt teemasid, mida küsimustik ei kajastanud.

26% küsimusele vastanutest leidis, et ajateenistuse eelselt oleks vaja täpsemalt määratleda, mida tuleks ja mida ei oleks vaja sõjaväkke kaasa võtta. Noormehed nurisesid, et väljaõppe jooksul ilmnes vajadus paljude asjade järgi, mille kohta eelnevalt info puudus ning tuli kodustelt juurde tellida. Esines ka juhtumeid, kus KRA kodulehel avaldatud kaitseministri määrusega kehtestatud asjade ja dokumentide loetelu alusel võeti kaasa riideid või muid asju, mis väljaõppe jooksul ei osutunudki vajalikuks.

Segadus kaasa võetavate asjade loetelu osas püsib aastast aastasse. Ka 2007. ja 2008. aasta puhul oli täiendava infovajaduse loetelus kõige enam ära märgitud just seda asjaolu.

9% oleks soovinud saada väljaõppe eelselt enam infot väeüksuste erinevustest, ametikohtadest ja erialadest, mida ajateenistuse jooksul on võimalik õppida. 5% arvas, et teavet oleks võinud rohkem olla väljaõppe tsükli ja erinevate kursuste kohta (erinevused 8 ja 11 - kuulise teenistusaja vahel, nooremallohvitseride kursus ja aspirantuur).

Märgiti ka, et informeeritus oleks võinud olla parem linnalubade ja külastuskorra, sportimise ja vaba aja sisustamise võimaluste ning laenu- ja liisingkohustuste täitmise korralduse osas ajateenistusperioodil.

Peamisteks ajateenistusalase teabe infoallikateks on ootuspäraselt kanalid, mida kasutatakse tõenäoliselt kõige sagedamini informatsiooni hankimiseks üldiselt – sõbrad, meedia (televisioon, raadio, trükimeedia) ja internet. Sõpradelt saab kindlasti infot 56% ja mõningal määral 38% küsitletutest. Meedia (televisioon, raadio ja trükimeedia) on kindlasti teenistusalase teabe allikaks 22% ja mõningal määral 60% noormeestest. Suhteliselt võrdselt kasutatakse vajaliku info saamiseks spetsiaalselt kutsealustele infoallikana mõeldud KRA kodulehekülge („Sealt kindlasti” 31%, „Mõningal määral ka sealt” 34%) ning erinevaid temaatilisi interneti lehekülgi.

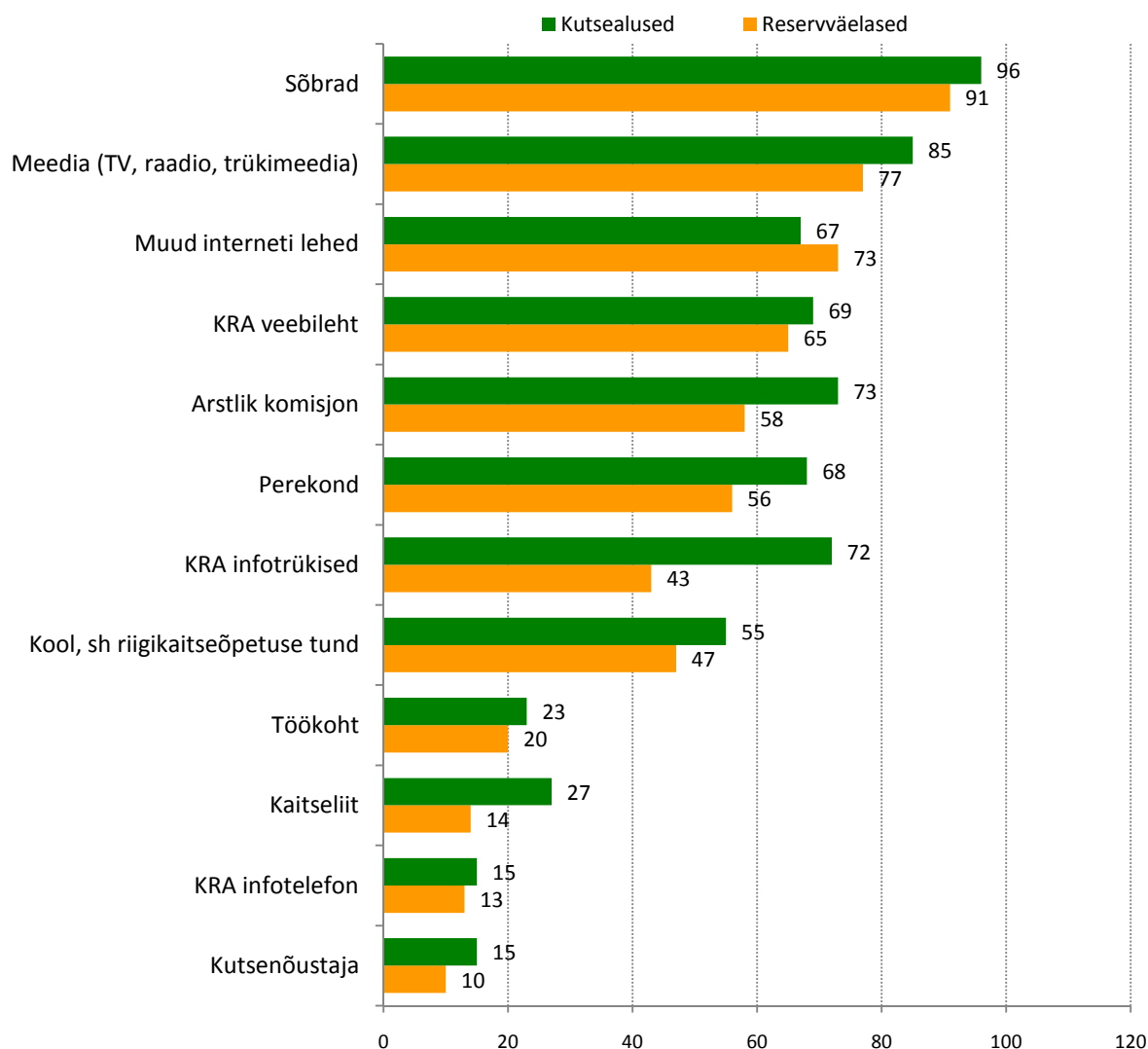
Oluliseks ajateenistusalaseks infoallikaks arstlik komisjon, mida tähtsustavad eriti just kutsealused. Samuti leiavad ajateenistusse kutsutud noormeeste poolt infoallikana märgatavalt enam kasutat KRA infotrükised, kuivõrd koguni 72% kutsealustest märkis, et saab neist kindlasti või mõningal määral vajalikku teavet; reservväelastest aga vastavalt vaid 43%. Nende allikate kasutuse erinevused reservi arvatute ja kutsealuste vahel tulenevad tõenäoliselt viimati nimetatute värskematest kokkupuudetest nii arstliku komisjoni kui ka infotrükistega.

Märgatavalt vähem leiavad infokanalitena rakendust KRA infotelefon, kutsenõustaja, küsitletute tökohad ning Kaitseliit.

Nende noormeeste puhul, kelle kooli õppeprogrammis oli riigikaitseõpetus, on kool infoallikana sõprade järel tähtsuset teisel kohal. Kogu vastajaskonna hinnangute põhjal koostatud järjestuses asus kool oluliselt alles 8. positsioonil. Riigikaitseõpetust saanutest märkis seda olulise infoallikana 50% ning mõningal määral sai sealt teavet 37%.

Samalaadse ilminguna tähtsustasid Kaitseliitu infokanalina märgatavalt enam just need noormehed, kes ise sellesse organisatsiooni kuulusid. Malevatest ja liikmeskonnalt said suuremal või vähemal määral ajateenistusala teavet 82% Kaitseliidu liikmeks olevatest küsitletutest. Liikmestaatust mitteomavate respondentidest kasutasid Kaitseliitu teabe saamiseks vaid 18%.

Joonis 19. Millistest infokanalitest saite enne ajateenistusse minemist informatsiooni?
(sealt kindlasti + mõningal määral ka sealt)

Kõige olulisemaks, kasulikumaks infoallikaks peavad vastajad ülekaalukalt sõpru (44%). KRA veebilehte hindab tõhusaimaks 14% ning muid interneti lehekülgi 12% küsitletutest. Kutsealustest pidas aga 10% olulisemaks teabekanaliks KRA infotrükiseid. Vähemolulisteks kanaliteks peetakse kooli, sh. riigikaitseõpetuse tunde (7%), perekonda (6%) ning meediat (5%). Infotelefonilt, kutsenõustajalt ja töökohast saadud infot peab kõige kasulikumaks vähem kui 2% vastajatest.

Eelneva aasta tulemustega võrreldes võib esile tõsta KRA infotrükiste kasutuse tõusu kutsealuste seas. Eelmisel aastal märkis veidi üle 40% ajateenistusse kutsututest, et nad said teavet KRA infotrükistest. Käesoleval aastal oli vastav osakaal juba enam kui 70% kutsealustest. Infotrükiste populaarsuse kasvu panustas kindlasti nende kujunduse uuendamine ja sisu värskendamine 2009. aasta alguses. Värskendatud materjalid saatis KRA kõigile 2009. aastal ajateenistust alustavatele

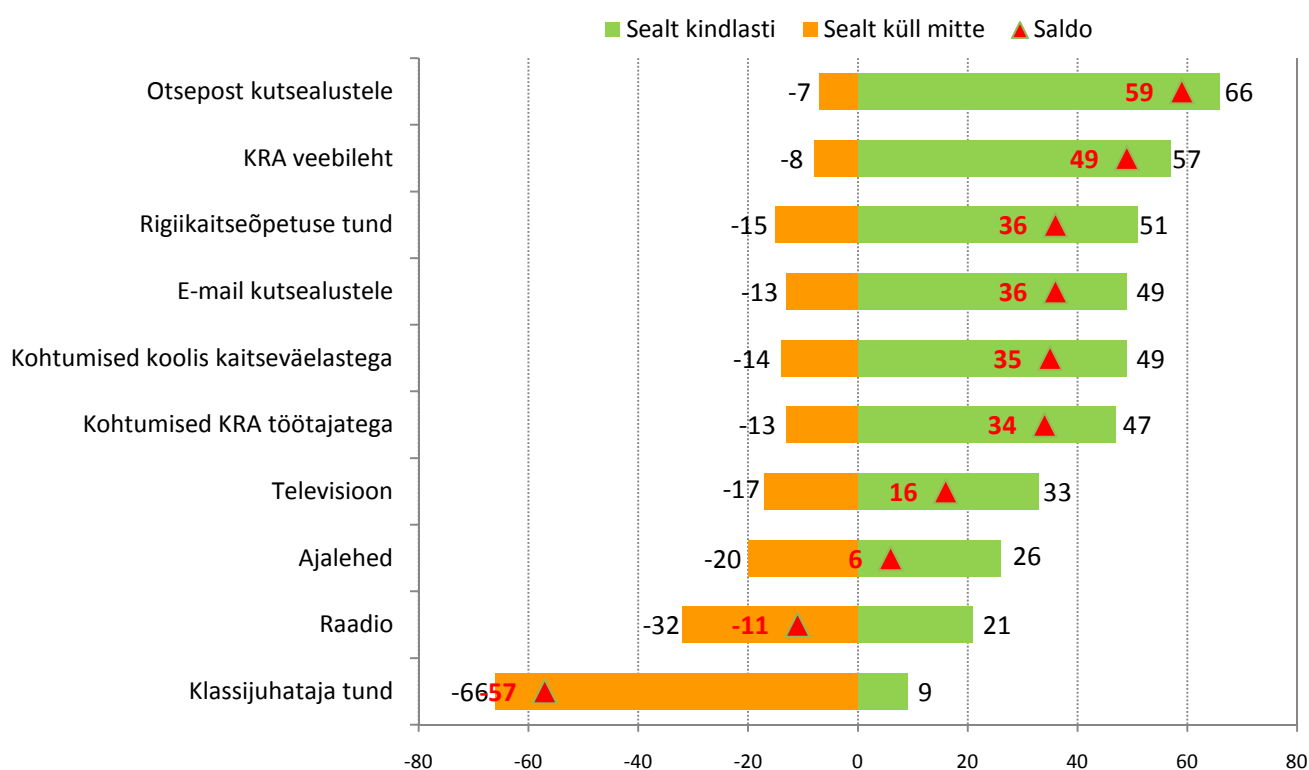

noormeestele koju. Samuti jagati infotrükiseid arstlikes komisjonides, koolide riigikaitsetundides ja mitmetel avalikel üritustel, kus KRA ja/või värbamiskeskus esindatud oli.

Küsitletutel paluti avaldada arvamust ka selle osas, milliste kanalite kaudu oleks vajalik edastada infot ajateenistusse kutsututele.

Kõige olulisemaks peetakse otsepostitust kutsealustele tavaposti vahendusel. Oluliselt teiseks kanaliks on KRA kodulehekülg. Suhteliselt võrdselt tähtsustatakse selliseid teavitusvõimalusi nagu riigikaitseõpetuse tund koolis, e-mail kutsealusele, kohtumised koolis KRA töötajate ja kaadrikaitseväelastega. Meediakanaleid ei peeta eriti sobivateks infokandjateks kutsealustele teabe andmisel ning ülekaalukalt kõige ebasobilikumaks kanaliks ajateenistuse alase teavitustöö tegemisel hinnatakse klassijuhataja tundi.

Joonis 20. Milliste infokanalite kaudu tuleks anda teavet ajateenistusse kutsututele?

Otseposti ja KRA kodulehte peeti kõige olulisemateks teavituskanaliteks ka varasemate aastatel. Samas on aasta-aastalt üha enam hakatud tähtsustama riigikaitseõpetuse tundi kui olulist infokanalit kutsealuste informeerimiseks.

Reservväelased peavad keskmisest olulisemaks ajateenistusse kutsutute informeerimist koolis riigikaitseõpetuse raames, kutsudes ka koolidesse esinema kaitseväelasi ja edastades noormeestele teavet e-maili vahendusel.

Nagu eelpool toodust tulemustest ilmnes, et kutsealuste informeerimisel peetakse olulisteks teabekanaliteks riigikaitseõpetuse tunde, kohtumisi kaitseväelaste ja KRA töötajatega. 2008. aasta septembrist alustas värbamiskeskus aktiivset teavitustööd tulevaste kutsealuste ja ajateenijate hulgas. Esinemas käidi gümnaasiumides/keskkoolides, mille õppekavas on riigikaitseõpetus ning kõigis väeüksustes, kus ajateenijad väljaõpet läbivad.

Gümnasistide hulgas tehtava teavitustöö eesmärgiks on eelkõige kaitseväge ja ajateenistuse tutvustamine. Riigikaitseõpetuse tunni raames tutvustatakse huvilistele väeüksusi ja nende erinevusi, ajateenistuse väljaõppe tsükli (8- ja 11 kuuline teenistusaeg), ajateenija elamis- ja teenistustingimusi, väljaõppe sisu, kodukorda, kursusi, erialasid jmt. Kuivõrd värbajad on ise läbinud ajateenistuse ning osa töötajatest on ka elukutselised sõjaväelased, ollakse väga hästi kursis kaitseväge, selle elu-olu ja ajateenistusega ning osatakse õpilastele jagada ka isiklike teenistuskogemusi.

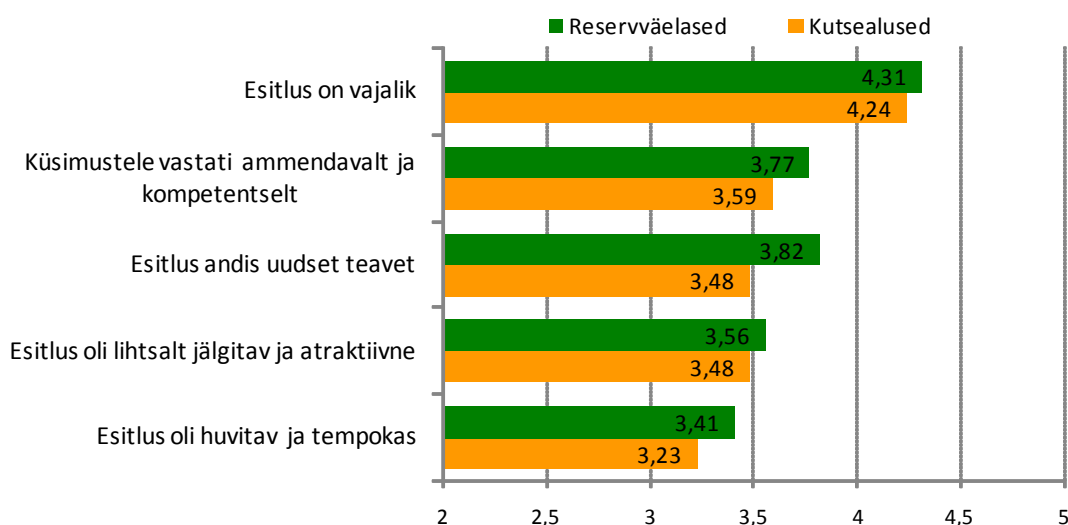
Juba teenistust alustanud noormeeste puhul on teavitustöö enam mainekujundusliku rõhuasetusega, tutvustades kaitseväge kui tööandjat. Ajateenijatele antakse ülevaade teenistusvõimalustest ja –tingimustest kaitseväes, sotsiaalsetest garantiidest ning pikemalt tutvustatakse ka edasisi õppimisvõimalusi kaitseväes.

Värbamiskeskuse esinemist on näinud 33% küsitletud kutsealustest ja 94,3% uuringus osalenud reservväelastest. Täpsustuseks, et reservväelaste seas on esitlust näinute osakaal suur, kuna värbajad käisid esinemas kõigis väeüksustes, kus ajateenijad väljaõpet läbivad. Koolidest aga külastati vaid neid, kus riigikaitseõpetus on õppeprogrammis.

Senise teavitustöö kohta tagasiside saamiseks oli käesoleval aastal lisatud ankeeti väidete värbajate esitluse kohta. Küsitletud said hinnata värbamiskeskuse esinemist väljendades oma nõusolekut esitluse vajalikkusest, sisu ja teostust puudutavate väidete osas 5 pallisel skaalal, kus „5” tähistas vastust „ Olen täiesti nõus” ja „1” – „Ei ole üldse nõus”. Vahepealsete positsioonidega sai vastaja näidata, kuhupoole ta seisukoht rohkem kaldub. Samuti uuriti, mille kohta soovivad kutsealused ja reservi arvatud saada täiendavat informatsiooni või milliseid teemasid võiks esitluste raames lisaks käsitleda.

Värbamiskeskuse esitlust hinnati keskmiselt küllaltki kõrgelt. Kõige suuremat veendumust väljendasid küsitletud esitluse vajalikkuse osas, mis positiivseks sisendinfoks senise teavitustöö jätkamisel. Vähem olid rahul esinemise atraktiivsuse ja huvitavusega. Üldiselt olid reservväelaste hinnangud kutsealuste seisukohtadega võrreldes mõnevõrra positiivsemad.

Joonis 20. Hinnangud värbamiskeskuse esitlusele

Hinnati viiepallisel skaalal, kus „5” tähendas „Nõustun täielikult” ja „1” „Ei nõustu üldse”.

Esitluste raames ootaksid kutsealused detailsemat infot selle kohta, milline on ajateenija päevaplaan, üldine kodukord väeosas ja elutingimused. Samuti soovitakse rohkem saada infot

ajateenistuse väljaõppe sisu ja erialade kohta ning ka väeüksuste erinevuste kohta. Korduvalt toodi välja, et koolides võiks rohkem näidata kaitseväe olmet tutvustavat pildimaterjali. Väga oluliseks peeti kooliõpilastele ajateenistuse vajalikkuse põhjendamist, mis kutsealuste hinnangul panustaks sõjaväekohustuse vastuvõetavamaks muutmise.

Reservi arvatud noormehed sooviksid värbamiskeskuse esitluste käigus saada senisest enam teavet konkreetsete palganumbrite ja sotsiaalsete garantiide kohta asudes teenistusse kaadrikaitseväelasena. Samuti oodatakse täpsemat ülevaadet konkreetsetest tööpakkumistest kaitseväes ning teenistusse kandideerimise protsessist. Suurt huvi tuntakse ka välismissioonide ja kõige sellega seonduva vastu – elutingimused ja turvalisus missioonipiirkonnas, missiooniüksusesse pääsemise võimalused, missioonijärgne rehabilitatsioon jms. Detailsemat infot soovitakse ka õppimisvõimaluste kohta Kaitseväe Ühendatud Õppeasutustes, Kaitseväe Lahingukoolis ning välisriikide sõjaväelistes õppeasutustes.

7 Riigikaitseõpetus koolides ja selle mõju hoiakutele

Riigikaitseõpetus oli kooli õppeprogrammis 29%-l küsitletutest, sealhulgas 32% eesti ja 13% vene keelt emakeelena rääkivatest vastajatest.

Riigikaitseõpetuse kuulumist kooli õppeprogrammi pooldab 73% küsitletutest, sealhulgas 32% pooldab seda kindlalt ning 40% arvatavasti pooldaks seda. Vastupidisel seisukohal on 18% noormeestest, pidades riigikaitseõpetust arvatavasti või kindlasti mittevajalikuks.

Kutsealuste-reservväelaste hinnangute jaotumine on vastavuses kogu elanikkonna arvamustega. Mais 2009 läbi viidud avaliku arvamuse küsitluse kohaselt peab riigikaitseõpetust kindlasti vajalikuks 38% ning arvatavasti toetab selle aine sisseviimist kooli õppeprogrammi 44% elanikkonnast.

Kui eelmise aastaga võrreldes on nii kutsealuste kui reservväelaste hinnangute jaotused koolides riigikaitseõpetuse õpetamise vajalikkuse osas jäänud samaks, siis kogu elanikkonna puhul on aine õppeprogrammi sisseviimise pooldajate osakaal veidi suurenenud.

Tabel 20. Kas kooli õppeprogrammis peaks olema riigikaitseõpetus?

	Kõik vastajad	Vastajad, kelle koolis oli riigikaitseõpetus	Vastajad, kelle koolis ei olnud riigikaitseõpetust	Kogu elanikkond*
Jah, kindlasti	33%	56%	24%	38%
Arvatavasti jah	40%	35%	43%	44%
Arvatavasti või kindlasti mitte	18%	7%	23%	12%
Ei oska öelda	9%	2%	10%	6%

* Kogu elanikkonna hoiakute kohta vt - <http://www.mod.gov.ee/static/sisu/files/2009maiKaitseministeerium.pdf>

Noormehed, kelle koolis õpetati riigikaitseõpetust, peavad selle aine olemasolu selgelt vajalikumaks, kui need, kelle koolis selline õppeaine puudus.

Eestlaste seas on riigikaitse õpetamise pooldajaid muulastega võrreldes mõnevõrra rohkem. Samas tasub märkida, et eestlaste seas on suhtumine aine vajalikkuse küsimuses muutunud käesoleval aastal veidi positiivsemaks.

Võrreldes teiste vanuserühmadega suhtuvad riigikaitseõppe sisseviimisse kooli õppeprogrammi kõige positiivsemalt just nooremad vastajad.

Riigikaitseõpetust õppinud ja mitteõppinud noormehed ei eristu oma hinnangutes ajateenistuse vajalikkuse küsimuses ega ka valmisoleku poolest asuda ajateenistusse, seda nii kohustuslikus korras kui ka vabatahtlikuna. Samuti ei hinda riigikaitseõpetust õppinud noormehed kõrgemalt enda teadlikkust kaitseväge elu- ja teenistustingimuste osas ega avalda ka suuremat valmisolekut astuda Kaitseliidu liikmeks võrreldes nendega, kellel koolis seda õppeainet ei antud.

8 Kaitseliit ja selle mõju hoiakutele

Vaid 6% küsitatud noormeestest on Kaitseliidu liikmed. Neist, kes Kaitseliitu veel ei kuulu, väljendasid valmisolekut organisatsiooniga liitumiseks 20%. Kaitseliiduga liitumise valmidus on suurem madalama haridusega noormeeste seas.

Kaitseliidu liikmeks olemine on oluline noormeeste riigikaitsealase meelestatuse mõjutaja. Kaitseliitu kuuluvus on positiivselt ja tugevalt korreleeritud noormeeste suhtumisega ajateenistuse vajalikkusesse, nende valmisolekuga asuda ajateenistusse nii vabatahtlikuna kui ka kohustuslikus korras. Samuti on kaitseliitlastel kõrgem soov omandada sõjaväelist kutse- või kõrgharidust ning asuda tulevikus teenistusse elukutselise sõjaväelasena.

Eeldades, et riigikaitseorganisatsiooni liikmed teavad kaitseväge ja militaartemaatika kohta enam kui tavakodanikud, on mõnevõrra üllatav, et Kaitseliidu liikmed ei hinda oma informeeritust kaitseväge elu- ja teenistustingimuste osas kõrgemalt organisatsiooni mittekuulujatega võrreldes.

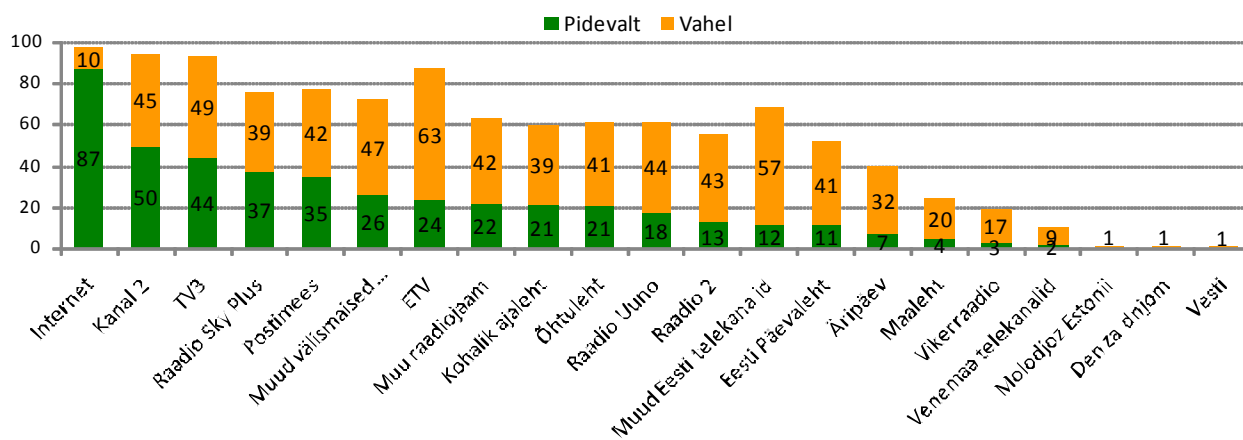
9 Infotarbimise harjumused

Küsimustiku lõpus paluti vastajatel märkida, milliseid infokanaleid nad pidevalt või vahetevahel jälgivad. Arvestades eesti- ja venekeelse inforuumi suhtelist eraldatust, on mõttekas tulemusi vaadelda eraldi eesti- ja venekeelsete vastajate lõikes.

Nii eesti- kui ka venekeelsete noormeeste poolt kõige enam kasutatav infokanal on internet – seda kasutab pidevalt 87% eesti- ja 89% venekeelsetest vastajatest. Eestlastel järgnevad kasutusrohkuselt internetile kommerts tele- ja raadiokanalid. Kanal 2-te vaatab pidevalt 50% ja TV3 44% küsitletutest. Raadio Sky Plus-i pidev kuulajaskond küündib 37%-ni. Rahvusringhäälingu häälekandjad on märgatavalt vähempopulaarsed, kuivõrd Eesti Televisiooni vaatab pidevalt 24% ning Raadio 2-te kuulab regulaarselt 13% eesti noormeestest.

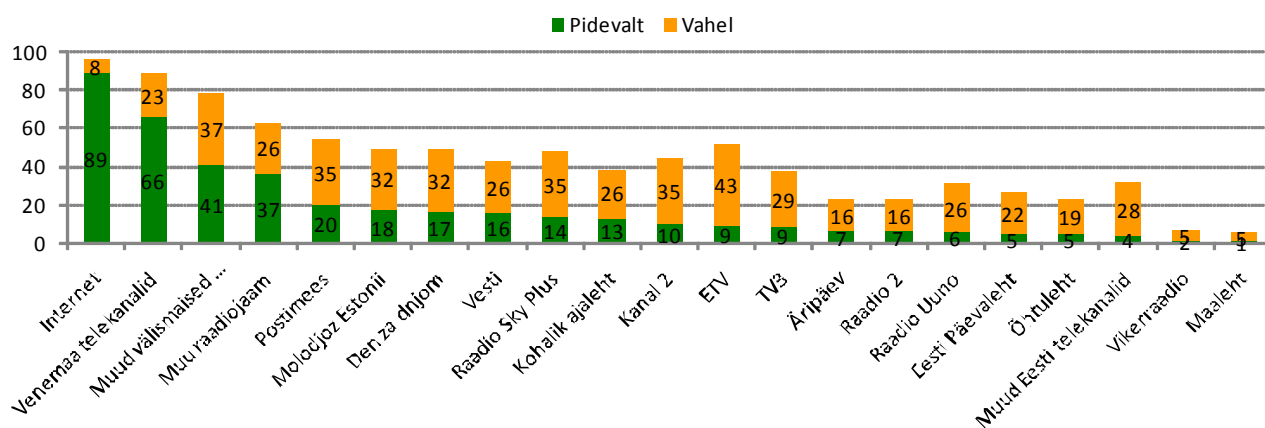
Ajalehtedest on eesti noormeeste seas kõige populaarsemaks Postimees (pidev lugejaskond 35%), millele järgnevad Õhtuleht (21%) ja kohalikud ajalehed (21%).

Joonis 21. Eesti noormeeste infokanalite kasutus

Venekeelsetest noormeestest jälgib 2/3 pidevalt Venemaa telekanaleid. Jälgitavuselt järgnevad välismaised telekanalid 40%-lise pideva vaatajaskonnaga. Trükimeediast on populaarseim Postimees, mis tõenäoliselt tänu oma venekeelsele väljaandele on võitnud pidevaks lugejaskonnaks viiendiku muulastest küsitletutest. Molodjõz Estonii'd loeb pidevalt 18%, Den za Dnjom'i 17% ning Vesti't 16% vene keelt emakeelena kõnelevatest poistest.

Joonis 22. Muulastest noormeeste infokanalite kasutus

Eelistused teabeallikate kasutamise osas on suhtelised püsivad kõigi küsitlusaastate lõikes.

LISAD

1. Tabeljaotused
2. Küsimustikud